

הנחיית שיח פדגוגי בצוותי מורות

עקרונות וכלים

**שותפים: מחוז מרכז של משרד החינוך, המעבדה לחקר הפדגוגיה באוניברסיטת
בן-גוריון בנגב, מכון ברנקו וייס, מכון אבני ראשה, השקפה**

דצמבר 2016 | כסלו תשע"ז

הנחיית שיח פדגוגי בצוותי מורות

עקרונות וכלים

**שותפים: מחוז מרכז של משרד החינוך, המעבדה לחקר הפדגוגיה
באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון ברנקו וייס, מכון אבני ראשה, השקפה**

**כתיבה: סיון בוכלצב, יפה בניה, מתן ברק, עדי הרשקוביץ, דנה ודר-וייס,
רותם טרכטנברג מסלטון, אדם לפסטיין, טוני מיטלמן, יואב סלמון, איתי פולק, חמוטל פרת.**

עריכה: דנה ודר-וייס ואדם לפסטיין

עיצוב גרפי: אורית לידרמן

עריכה לשונית: ענת פלג, עפרה פרי

חברי קהילת השקפה,

מהלך 'השקפה' - מורים מובילים' נכנס בימים אלה לשנתו השנייה. בשנה זו ייקחו חלק במהלך 500 מורים מובילים שינחו קהילות למידה בכ-200 בתי ספר המשתייכים ל-7 מחוזות.

מהלך השקפה נועד ליצור תשתית ארגונית ומקצועית לפיתוח מקצועי של מורים בבתי הספר, באמצעות קהילות מורים המונחות על ידי מורים מובילים. הובלת המהלך נעשית על ידי המחוזות, בשיתוף עם גופים מלווים מהאקדמיה ומהמגזר השלישי. כחלק בלתי נפרד מהובלת המהלך, המחוזות והגופים המלווים מפתחים ממשגים ומשכללים מודלים, תפיסות וכלים לפיתוח מקצועי ולמידה בקהילות מורים. פעילות המחוזות נתמכת על ידי מר מוטי רוזנר, סגן מנהל מינהל עובדי הוראה במשרד החינוך וצוותו, ועל ידי מו"פ השקפה - מרכז ניהול ידע ואומנות ההוראה במכון מופ"ת, הפועלים בשיתוף עם המחוזות לקידום המהלך ברמה הארצית. אנו, כמו"פ השקפה, שמנו לנו למטרה לקדם שיתופי ידע בין מחוזות, מורים מובילים וקהילות, שיאפשרו למידה הדדית ויתמכו בתנופת הפיתוח של המהלך.

חוברת זו הינה תוצר עבודה מאומצת של מחוז מרכז בשיתוף עם המעבדה לחקר הפדגוגיה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון ברנקו וייס ומכון אבני ראשה. מטרת החוברת היא לחלוק עם כלל קהילת השקפה את התפיסה המקצועית ואת הכלים שפותחו במסגרת הפעילות של קהילות מורים במחוז. אנו רוצים להודות לכל העוסקים במלאכה על עשייתם המבורכת, ועל רצונם לשתף בה את שאר חברי הקהילה. תודה מיוחדת לצוות המוביל של המהלך במחוז - מנהלת המחוז, הגב' עמליה חיימוביץ', המפקחת על הפיתוח המקצועי במחוז, הגב' חנה חרוסט, רכזת מורים מובילים, הגב' גילה חראזי והרכזת היוצאת, הגב' ליאת אוליאל, ולצוות המוביל של המעבדה לחקר הפדגוגיה, פרופ' אדם לפסטיין וד"ר דנה ודר-וייס.

אנו תקווה שהתפיסה והכלים המוצגים בחוברת זו יהיו לכם לעזר ברמות שונות; יסייעו לכם להכיר את המודל של מחוז מרכז, יעוררו בכם מחשבות ושיח לגבי מודלים אפשריים והרלבנטיות שלהם למהלך המתנהל במחוז שלכם, וישמשו אתכם בעשייה שלכם בקהילות.

אנו רואים בחוברת זו תחילתו של מסע. אנו מקווים שבעקבותיה יבואו חוברות נוספות, שיתארו מודלים וכלים ממחוזות אחרים, ויעמיקו את ההבנה והחשיבה שלנו אודות המהלך - כל אחד במחוז שלו, ושל כולנו ברמה הארצית.

נשמח מאוד לתגובות, מחשבות והערות בעקבות העיון בחוברת. כתבו אלינו למייל השקפה@macam.ac.il

קייאף אפני,

גל חירות

וצוות מו"פ השקפה

תרמו לפיתוח

מובילות התכנית במחוז מרכז תשע"ה-תשע"ז:

מנהלת המחוז - **עמליה חיימוביץ'**; המפקחת על הפיתוח המקצועי - **חנה חרוסט**; מנהלת יחידת הערכה ומרכזת התכנית - **גילה חראזי**; מדריכה מחוזית בתכנית - **רוית הרמן**; מרכזת התכנית בתשע"ה-תשע"ז - **ליאת אוליאל**; מנהלת יחידת הערכה בתשע"ה - **סיגל רם**; מנהלת מרכז פיסג"ה ראש העין - **דגנית כץ**; מנהלת מרכז פסג"ה כפר-סבא - **עליזה אדוארד**.

מורות מובילות, מדריכות ומנהלות שהשתתפו בתכנית בשנת הפיתוח תשע"ה:

חני בלוי, אלונה ברו, שרה ברוך, עירית גרשקוביץ, אדווה גת, מלאק דקה, חגית דרויש, עפרה ויזל, פנינה ויינשטיין, שרית זכריה, פאתינה חג'לה, שרונה חוברה, סוהא חמדאן, דליה חן, יעירית חן, סיגל חנין, הדר טימור, כוכבה לוי, לימור לויט, הנא מראר, מירי מתנה, מיכל ניסן, אביבה סוקול, עליה עדס, סוהאד עודה, אמאני עראקי, גלית פישר, דינה פלד, קרן פנאלה, יואב פרידן, עמיחי קנו, חגית קפאח, רינה ריטבלט, שירה שלם, איריס שרייבר.

תוכן העניינים

6	עקרונות והנחות יסוד
13	ארבעה מתווי שיחה
15	היוועצות
20	חקר מקרה מצולם
25	ניתוח תוצרי תלמידים
30	חקר עקרונות הוראה
35	כלים וחומרי עזר נוספים
37	צילום, עריכה ועבודה עם וידאו
39	קווים מנחים לשיחות הכנה עם המורה המצולמת לקראת דיון בצוות
41	משוב דיאלוגי בעקבות צפייה בשיעור
43	קווים מנחים להכנת "סיפור מקרה" להיוועצות
44	קווים מנחים לבחירה ולהכנה של ייצוג למתווה "ניתוח תוצרי תלמידים"
46	סוגי "הקשבה" בעת התבוננות בעת עבודות תלמידים (ובכלל)
47	שאלות לקידום שיח פדגוגי פורה

פיתוח מקצועי באמצעות שיח פדגוגי בהנחיית מורים מובילים: עקרונות והנחות יסוד

חוברת זו מציגה תפיסה מרכזית של המהלך **השקפה**, שפותחה במעבדה לחקר הפדגוגיה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב בשיתוף עם מחוז מרכז, מכון ברנקו וייס ומכון אבני ראשה. על פי תפיסה זו, המהלך נועד בראש ובראשונה לקדם למידה מקצועית לא פורמלית של מורות בצוותים שלהן בתוך בית הספר, באמצעות שיח על למידה והוראה (שיח פדגוגי) בהובלת מורות מובילות, במטרה לשפר את ההוראה ואת הלמידה בבתי הספר. החוברת מציגה הסברים להנחות היסוד והעקרונות שמנחים תפיסה זו ומציעה כלים אחדים שיכולים לסייע בתכנון, בהכנת שיח פדגוגי בצוותי מורים ובהנחייתו, בטיפוח נורמות ואקלים מיטביים ובמעקב אחר תהליכים. חלק מהמידע מופיע גם במצגת שניתן להוריד ב- <http://dialogicpedagogy.com/cultivating-discourse>.

החוברת מנוסחת בלשון נקבה אולם היא פונה לגברים ונשים כאחד.

מהן הנחות היסוד?

"הוראה היא עבודה קשה מאוד, שנראית קלה"

"Teaching is an enormously difficult job that looks easy"

(David Labaree, 2000)

הוראה היא תהליך מורכב, מסובך ובלתי צפוי. במהלך ההוראה נדרשת המורה להתייחס לצרכים הרגשיים, הקוגניטיביים והפיזיים של כל התלמידים בכיתה, למטרת השיעור שהיא תכננה, לדרישות המוסד, לסוגיות שבתחום התוכן, לאילוצים שקשורים במבנה הפיזי של הכיתה ועוד. מורות צריכות לפענח במהירות את כל המידע הזה ולפעול על פיו. קצב הדברים אינו מאפשר לעבד באופן מודע את כל המסרים, את הסוגיות שהם מעלים, את חלופות הפעולה השונות ואת היתרונות והחסרונות של כל אחד מהם. לכן, הוראה טובה דורשת:

- **רגישות** - מסייעת לזהות בעיה או הזדמנות שנקרו והדורשות תשומת לב, ולהכיר בהן.
- **פרשנות** - מסייעת לנתח את המצב, את הגורמים לבעיה או להזדמנות, את ההשלכות שלה וכדומה.
- **רפרטואר של טכניקות ואסטרטגיות הוראה** - כלומר גמישות של בחירה מתוך מגוון רחב של אפשרויות פעולה המוכרות למורה.
- **שיקול דעת** - באמצעותו ניתן להעריך את היתרונות והחסרונות של כל החלופות ועל פי זה לבחור את החלופה ההולמת ביותר.

כל אלה מסייעים למורה לדעת מתי ואיך להשתמש בפרקטיקות שונות. על פי תפיסה זו, מורה מומחית היא מורה שמכירה במורכבות ההוראה, מעזה לחשוף את ההוראה שלה "במערומיה" ומחויבת למאמץ להבין וללמוד מניסיונה ומזה של אחרות. פיתוח המומחיות בהוראה מחייב אפוא חשיבה משותפת ולמידה מתמדת.

מורות יכולות וצריכות לקבל אחריות על הלמידה ועל ההתפתחות המקצועית שלהן כיחידות וכקבוצה. הן מכירות את הצרכים של עצמן ושל תלמידיהן, את ההתמודדויות והאתגרים היומיומיים שדורשים דיון ובחינת פתרונות. הן פיתחו מומחיות חינוכית ופדגוגית וידע הוראה מעשי, ורבות מהן ניחנות במחויבות ובנכונות לתרום מכישוריהן ומידיעותיהן לעמיתותיהן.

למידה של מורות מתרחשת כל הזמן (לטוב ולרע) תוך כדי העבודה, ולא רק כאירוע נפרד ממנה (למידה בלתי-פורמלית). חלק ניכר מהלמידה המקצועית של המורות מתרחש בתוך הצוותים שלהן תוך כדי שיחה, החלפת רעיונות ועבודה משותפת.

כיצד מתרחשת למידה מקצועית בתוך צוותי מורות?

אחד המפתחות החשובים לשיפור איכות ההוראה הוא למידה מקצועית מתמשכת של מורות, תוך כדי שיתוף פעולה עם מורות עמיתות בקהילה מקצועית. מטרתו של המהלך **השקפה** היא לקדם למידה כזאת.

למידה מקצועית של מורות בצוותים שלהן מתרחשת באמצעות שיח פדגוגי, כלומר שיח שעוסק בלמידה ובהוראה. בשיח כזה משתפות מורות את עמיתותיהן בפרקטיקות שלהן כדי שיוכלו ללמוד מהאתגרים, הבעיות, הדילמות והפתרונות אלו של אלו. הן חוקרות במשותף את מעשה ההוראה ובכך חולקות ומפתחות ידע ומומחיות, חושפות תפיסות סמויות ומאירות נקודות מבט שונות, כל זאת על סמך התמודדויות, משימות ואתגרים יומיומיים בבית הספר. תחומי העיסוק של למידה מקצועית כזאת יכולים להיות בתחום התוכן (למשל, ידע מתמטי), בהיבטים פדגוגיים של תחום התוכן (למשל, כיצד ללמד מושג מסוים) ובהיבטים פדגוגיים כלליים (למשל, ניהול כיתה, תלמידים מאתגרים, מטרת החינוך וסוגיות ערכיות).

עם זאת, אין די בעצם הישיבה יחד בצוות כדי שהמורות ילמדו זו מזו. אפילו עצם הדיבור על נושאים פדגוגיים אינו מבטיח שתתרחש למידה. הלמידה תלויה בנורמות הדיון ובשיתוף הפעולה, כלומר באיכות השיח. שיח תחרותי או פוגעני מצמצם את טווח ההזדמנויות ללמידה החדשה, ואף יש בזה משום בזבוז זמן. מנגד, שיח שנמנעים בו מלגעת במה שבאמת מטריד את השותפות כדי לא לפגוע ברגשותיהן - גם הוא מגביל את הלמידה. מהו אפוא שיח פדגוגי פורה, המסייע ללמידה החדשה ותורם לשיפור ההוראה? קראו להלן.

מאפייני השיח הפדגוגי הפורה

- ממוקד בליבת מעשה ההוראה, כלומר בהוראה ובלמידה בכיתה
- מעוגן בייצוגים עשירים של הוראה, למידה וחשיבה של תלמידים ומשתמש בעדויות מתוך ייצוגים אלה לביסוס הדיון
- מתמקד בבעיות, בסוגיות ובדילמות של הוראה (problems of practice) ודן באופן ביקורתי בגורמים, בהשלכות ובדרכי פעולה
- נוקט עמדה חקרנית, שואף לתאר ולהבין טרם הערכה והצעת פתרונות
- כן ומאזן בין תמיכה רגשית-חברתית לאתגור של רעיונות
- ממסגר בעיות באופן שמזמן פעולה
- כולל נקודות מבט מרובות ומתח פורה ביניהן

אז מה הבעיה? למה צריך "מהלך" בשביל זה?

כדי לקיים למידה מקצועית באמצעות שיח פדגוגי פורה בתוך הצוותים, כחלק משגרת העבודה בבית הספר, דרושים:

- **מרחב** - מורות זקוקות לזמן פנוי באותו מועד לשם עבודה משותפת ולמידה הדדית.
- **הפיכת ההוראה לפומבית (פתיחת דלת הכיתה)** - על פי רוב, כל מורה עובדת לבדה מאחורי דלת הכיתה הסגורה. בשונה ממקצועות אחרים (למשל רפואה), בהוראה קשה לעצור את רצף האירועים ולהתייעץ עם עמיתות. לכן, כשמדברים או מתייעצים בנוגע להוראה, בדרך כלל אין אובייקט משותף לבחינה ולדיון. כדי להתגבר על קושי זה דרושים ייצוגים של ההוראה והלמידה המתרחשת בכיתות (למשל, צילומי שיעורים).
- **תרבות צוותית** - בגלל המבנה הארגוני הבית ספרי, מורות רבות נרתעות מלחלוק קשיים וכישלונות ומתקשות לקבל נקודות מבט שונות משלהן. לכן חשוב לבסס נורמות של שיח שתומכות בשיתוף פעולה, בפתיחות ובלמידה הדדית. כך ייווצר מרחב בטוח שבו גם (ואולי בעיקר) קשיים, אתגרים וכישלונות יזמנו למידה.
- **מנהיגות** - בדרך כלל, עבודה ולמידה פורייה בצוות לא מתרחשת מעצמה, אלא מחייבת מנהיגות שתוביל אותה. כדי שלמידה מקצועית באמצעות שיח פדגוגי פורה תהיה נחלתן של מורות רבות ותביא לשיפור בתהליכי ההוראה ולמידה בכל בתי הספר, נדרשות התארגנות ותמיכה מערכתיות. הכלים לתמיכה בקנה מידה גדול שונים מאלה הדרושים לתמיכה בקנה מידה קטן. מהלך השקפה שואף לפתח כלים שניתנים להפצה וקלים לשימוש גם בידי מורות מובילות שאינן בהכרח מיומנות בהנחיה, ולטפח כוחות לתמיכה במורות המובילות בתוך המערכת.

איך מתמודדים עם האתגרים האלה?

האתגר	דרכי ההתמודדות	
יצירת מרחב לשיח ולמידה הדדית	שריין שעתיים שבועיות לשיבת צוות בתוך בתי הספר	ארגוני
טיפוח נורמות של שיח פדגוגי פורה	שימוש במתווים לשיחה הכוללים קוד אתי	תרבותי
הנכחת המתרחש בכיתות באמצעות ייצוגים	ניתוח צילומי שיעורים, עבודות תלמידים	ייצוג
טיפוח מנהיגות שמובילה את השיח	קהילות של מורות מובילות ומנהלות, תגמול המורה המובילה על עבודתה	מנהיגות
תמיכה בקנה מידה גדול	תמיכה במשאבים פנים-מחוזיים (מנחות מורים מובילים); פיתוח חומרים וכלים והפצתם	מערכת

אילו כלים וחומרים אנחנו מציעים ולמה?

במטרה לסייע בהנחיית השיח הפדגוגי בצוותים מומלץ להשתמש במתווי שיחה, בייצוגים ובמערכי הנחיה מפורטים.

השימוש במתווי שיחה

"מתווי שיחה מרסנים את ההתנהגות כדי לשפר את ההתנסות"

"Protocols constrain behavior in order to enhance experience"

(McDonald, 2003, p.8)

מתווה שיחה הוא כלי לתכנון ולניהול השיח הפדגוגי היכול לסייע למורות המובילות שמנחות את השיח ואף למורות שמשתתפות בו. זהו שלד של מערך פעילות ודיון, הכולל רצף פעילויות, חלוקת זמנים, שאלות מנחות, ודגשים להנחיה. המתווים המומלצים הם אלה שמכוונים לטיפוח הרגישות, הפרשנות, הרפרטואר ושיקול הדעת של המורות המשתתפות בשיח.

השימוש במתווה שיחה עשוי להיתפס כמאולץ ומגביל, ולכן חשוב לציין את היתרונות הגלומים בו. מתווה שיחה מאפשר לתכנן, לכוון ולווסת את הדיון ויכול לסייע בדברים אלה:

- ליצור מערכת ציפיות משותפת בנוגע למטרת הדיון ולאופן התנהלותו
  - לשמור על נורמות של כבוד ורגישות החיוניות ליצירת אקלים של אמון ופתיחות
  - למקד את הדיון ולצמצם סטיות מהנושא המתוכנן
  - לנהל את הדיון לפי מהלך הגיוני, למשל להקדים תיאור וניתוח להערכה ולהצעת פתרונות
  - לתכנן את חלוקת הזמנים כך שתשקף את סדרי העדיפויות של הדיון ושל הצוות
  - לבצע את התכנון של מהלך הדיון ושל חלוקת הזמנים, כך שהמהלך המתוכנן יושלם למרות מגבלות הזמן והנטייה של המשוחחות "להתפזר"
  - לשמור על מבנה השתתפות מאוזן, שמאפשר לכל המשתתפות להשהות את תגובתן, לחשוב על מה שהן רוצות לומר, להשמיע את קולן ולהקשיב זו לזו
  - לחלק את האחריות למהלך הדיון בין כל המשתתפות
- אפשר ורצוי לערוך ולהתאים כל מתווה להקשר, לנושא, למשתתפים, לייצוג, למגבלות הזמן וכדומה. **נשמח לשמוע על התאמות ושיפורים שערכתם ולקבל תגובות והצעות בעקבות ההתנסויות שלכן.**

בהתנסויות ראשונות בשימוש במתווים מומלץ להציג את המתווה לפני המשתתפות כדי שהמהלך כולו יהיה ידוע לכולן מראש, ואף לתת לכל אחת מהן העתק של המתווה המקוצר. במשך הזמן יופנמו העקרונות העומדים בבסיס המתווה כנורמות של השיח בצוות המורות ויהיה אפשר להיצמד פחות להנחיות הפורמליות של המתווה. דוגמאות למערכי הנחיה מפורטים לכל אחד מהמתווים בליווי ייצוגים שונים ניתן למצוא בחוברת "טיפוח שיח ומנהיגות פדגוגית" המלווה את התכנית במחוז מרכז: [/Http://dialogicpedagogy.com/cultivating-discourse/](http://dialogicpedagogy.com/cultivating-discourse/)

ממה מורכב מתווה שיחה - אבני הבניין

בחלק זה נמפה את אבני הבניין שמהן מורכבים מתווי השיחה. נציג את הרציונל העומד מאחוריהן ונציע כמה אפשרויות לפעילויות בכל אבן בניין. המטרה היא להעמיק את הבנת המרכיבים של מתווי השיחה ואת נחיצותם. הבנה עמוקה של המבנה ושל הרציונל העומדים בבסיס המתווה תהפוך את ההנחיה לממוקדת יותר ועם זאת גמישה, ותוביל ליצירת מתווי שיחה ייחודיים המותאמים לצרכים של כל צוות.

מטפח יכולת של	פירוט	אבני הבניין
רגישות ופרשנות	הצגת מוקד הדיון באופן שמכנס את המשתתפות סביב סוגיה מסוימת והארתה כבעיה, שאלה או דילמה עבורן	התמקדות בסוגיה או בבעיה
	הצגת המקרה או הנתונים שעליהם יתקיים הדיון, לצורך הנכחת המתרחש בכיתה. ככל שהתיאור מבוסס על ייצוגים עשירים יותר, כגון תוצרי תלמידים או צילום של שיעור, כך הוא עשוי להיות מעמיק יותר	ייצוג + תיאור
	התייחסות לגורמים ולהשלכות של התופעה הנדונה כדי לבחון היבטים ונקודות מבט שונים ולהבין לעומק את הנושא	ניתוח
רפרטואר ושיקול דעת	דיון בדרכים שונות להתמודדות עם הסוגיה, לרבות התייחסות ליתרונות ולחסרונות של חלופות נבחרות	חלופות
מודעות לתהליכי למידה של עצמנו	התבוננות במהלך שנעשה בעת הדיון: מה היה מוצלח ומה לא? מה נרצה לעשות בפעם הבאה? התבוננות במעשה ההוראה של המשתתפות: מה אני לוקחת מזה להוראה שלי?	רפלקציה

1. התמקדות בסוגיה או בבעיה

הצגת מוקד הדיון באופן שמכנס את המשתתפות סביב סוגיה מסוימת והארתה כבעיה או כדילמה עבורן
 חשוב להבנות את הדיון סביב בעיה או דילמה הרלוונטית לחייהן המקצועיים של המשתתפות. כך הדיון יהיה ממוקד, פורה ומשמעותי יותר עבורן. את הסוגיה שנבחרה אפשר להעלות לפני הצגת המקרה או אחריה. ניתן להציג את הסוגיה או הבעיה בדרכים שונות, למשל, להפנות שאלה אישית למשתתפות בשיח על הדילמה המוצגת, כפי שהיא באה לידי ביטוי אצלן (במקרה של התבוננות בשיח בכיתה, לדוגמה, נפתח את הדיון בהזמנה להיזכר בדיון בכיתה שהיה בעיניהן פורה ולנסות לאפיין מה התרחש בו).

2. ייצוג ותיאור

הצגת המקרה או הנתונים שעליהם יתקיים הדיון, לצורך הנכחת המתרחש בכיתה. ככל שהתיאור מבוסס על ייצוגים עשירים יותר, כגון תוצרי תלמידים או צילום של שיעור, כך הוא עשוי להיות מעמיק יותר.

שיח פדגוגי פורה ממוקד בליבת מעשה ההוראה בכיתה. אולם, מעשה ההוראה מתרחש מאחורי דלת סגורה, והמורה המלמדת נמצאת לבדה עם כיתתה. אחד העוגנים החשובים ליצירת שיח פדגוגי פורה הוא ייצוג נגיש ועשיר של המתרחש בכיתה, שניתן להניחו לפני המשתתפות בדיון כאובייקט משותף לניתוח ולבחינה. ייצוגים לדוגמה: צילום שיעורים, תמליל של שיעור, הקלטה של שיעור, תיאור מקרה מפורט, עבודת תלמידים, מבחן, מחוון, צילום של לוח.

הייצוגים יכולים להילקח ממעשה ההוראה של המורות בצוות או של מורות ותלמידים מצוותים אחרים ומבתי ספר אחרים. בכל מקרה, כדי להפיק את המרב מהדיון, חשוב להקפיד על כמה כללים אתיים. הקוד האתי מסייע לשמור על אקלים בטוח ופתוח, אקלים שבו ניתן להיחשף, לשאול שאלות ולהעלות השערות ללא פחד (הקוד האתי יפורט בכל אחד מהמתווים).

אחרי ההתבוננות בייצוג חשוב לתאר באופן מפורש היבטים רלוונטיים לסוגיה שבה נדון. בדרך כלל, רצוי שהתיאור יתייחס גם לפעולות המורה וגם לפעולות התלמידים. התיאור המפורש והשיתוף בו מסייעים לחדד, לדייק ולמקד את ההתבוננות, להיחשף למגוון נקודות מבט ולהבנות במשותף תיאור עשיר ורגיש של המתרחש. הם מסייעים בטיפוח הרגישות של המשתתפות למצבים פדגוגיים מורכבים שדורשים הכרעה והפעלה של שיקול דעת.

3. ניתוח

התייחסות לגורמים ולהשלכות של התופעה הנדונה כדי לבחון פרשנויות והיבטים שונים ולהבין לעומק את הנושא

בשלב זה, חוקרים את המקרה ומנסים יחד להבין את מהות הסוגיה המוצגת, מהם גורמיה, מהן השלכותיה, כיצד התמודדו אתה במקרה זה, ומה היתרונות והחסרונות של התמודדות זו. הניתוח מטפח את יכולת הפרשנות של המשתתפות בשיח, באמצעות הסברים שונים לשאלות, כגון: מה היו הגורמים למה שראינו? כיצד תרמו לו פעולותיהם של המורה ושל התלמידים? מה היו יכולים להיות המניעים של אותן פעולות? מה היו ההשלכות של פעולה זו או אחרת? מדוע? הצעות לשאלות נוספות ראו ב"שאלות לקידום שיח פדגוגי פורה", עמ' 47.

תפקידה של המנחה במהלך הדיון הוא לאפשר למשתתפות להתייחס למה שמעניין אותן ועם זאת לשמור על דיון ממוקד ועל התייחסות לייצוג שמונח לפני הצוות. זה אינו שלב של דיון תאורטי עקרוני, אלא דיון קונקרטי במקרה שהובא לישיבת הצוות.

מומלץ למקד את הניתוח בפריזמה מסוימת (כגון השאלות שהמורה שאלה, דמות מסוימת של תלמיד, או אינטראקציה מסוימת), אך ניתן גם להשאירו פתוח לעיני המתבוננות (לדוגמה, בחרו פעולה אחת של המורה שעניינה אתכן וחשבו למה היא גרמה, או על פי איזה שיקול דעת פעלה המורה).

4. חלופות

דיון בדרכים שונות להתמודדות עם הסוגיה, לרבות התייחסות ליתרונות ולחסרונות של כל חלופה

בשלב זה בוחנות המשתתפות חלופות שונות העומדות לפני מורה במצב מסוג זה. החיפוש אחר חלופות עשוי להרחיק מהמקרה הקונקרטי הנידון אל עבר דיון במצבים דומים. מומלץ להיצמד למקרה הנדון ועל פיו לבחון את החלופות על ידי השערה של השפעתה של כל חלופה ובחינת היתרונות והחסרונות שלה. דיון כזה עשוי להיות מעמיק ומורכב יותר ככל שהוא ייצמד למקרה הקונקרטי על שלל היבטיו.

את החלופות ניתן להעלות בצורות שונות: כתיבה אישית ושיתוף, שיחה בזוגות, סבב, משחק תפקידים (למשל, אחת המשתתפות משחקת את תפקיד המורה ומציגה כיצד ניתן לנהוג במצב הנדון. משתתפות אחרות משחקות את תפקיד התלמידים ומציגות כיצד עשויים התלמידים להגיב להוראה כזאת).

ניתן להפריד בין שלב העלאת החלופות לשלב הבחינה שלהן. השלב הראשון הוא סיעור מוחות שמטרתו לעודד חשיבה מסתעפת לשם הצפה של מגוון רחב של אפשרויות. בשלב השני תיווצר חשיבה מתכנסת וביקורתית יותר לבחינת החלופות שהוצעו (או חלק מהן).

5. רפלקציה

התבוננות במהלך שנעשה בעת הדיון: מה היה אפקטיבי ומה לא? מה נרצה לעשות בפעם הבאה?

התבוננות במעשה ההוראה של המשתתפות: מה אני לוקחת להוראה שלי?

הרפלקציה חשובה לשיפור השיח בצוות בעתיד ולטיפול הרפלקטיביות באופן כללי. לשם כך חשוב לכוון להתבוננות בשיח שהתנהל: מה היה מוצלח בו ומה לא? מדוע? כיצד נוכל לשפר בפעם הבאה? בשלב זה אפשר לחבר בין הדיון של המשתתפות במקרה הנתון לבין עבודתן בכיתה. שלב זה חשוב להמשגה של התובנות שהתגבשו במהלך הניתוח ולהטמעתן בהוראה של המשתתפות. ניתן לשאול ישירות על הדיון שהתנהל. לדוגמה: איזו שאלה הייתה לי מעניינת במיוחד? איזו תובנה אני לוקחת אתי להוראה שלי? איזו סוגיה מתקשרת לדילמה שיש לי בעבודה שלי? באיזה אופן? לסיום כדאי לחשוב ולתכנן פעולות המשך של הצוות כקבוצה ושל המורות כיחידות כל אחת בכיתה.

בעמודים הבאים מוצגים ארבעה מתווי שיחה. בעמוד הראשון של כל מתווה נמצאת גרסה מקוצרת שלו, ואפשר לצלם אותה כדי לחלק לכל המשתתפות בדיון. אחר כך מופיע מתווה מפורט שכולל מהלכי הנחיה, הסברים ודגשים למנחה והצעות לחלופות הנחיה.

נוסף על כך מוצגים כלים וחומרי עזר נוספים שיכולים לסייע בהכנת ייצוגים ובתכנון הדיונים באמצעות המתוויים.

ארבעה מתווי שיחה

היוועצות - מתווה שיחה

המטרה המרכזית של היוועצות היא לאפשר למורה בצוות (המורה הנועצת) להציג לפני עמיתותיה בעיה או דילמה שהיא מתמודדת איתה ולחשוב יחד על דרכים לפתרונה. היוועצות מסוג זה עשויה לסייע לכל המשתתפות להעמיק את הבנת הבעיה הנדונה ולהיחשף למגוון רעיונות פדגוגיים.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, את המהלך המתוכנן ואת הקוד האתי בהתאם לאופן הייצוג של המקרה (למשל, אם היוועצות מבוססת סרט הוראה, נשתמש בקוד האתי של צפייה בשיעור מצולם). באופן כללי, בכל היוועצות יכולים להועיל הכללים הבאים:

כללי אתיקה להיוועצות

- אנו דנות במקרה כדי לסייע למורה הנועצת וללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר את ההוראה שלה.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבמקרה.
- אנו מבינות שהמידע שנקבל על המקרה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- כל הנאמר בינינו ביחס למקרה ולמשתתפים בו נשאר במפגש הלמידה.

2. הצגת המקרה והגדרת הבעיה (10-15 דקות)

- המורה הנועצת מציגה את המקרה לקבוצה בעזרת ייצוגים עשירים ותיאור מפורט של מה שאירע ושל פרטים רלוונטיים להבנת הבעיה. ניתן להציג את המקרה באמצעות צילום של שיעור, תיאור מקרה כתוב מפורט, סיפור בעל פה שהוכן מראש, עבודות של תלמידים ועוד. המשתתפות מקשיבות מבלי לקטוע בהערות או בשאלות ביניים.
- עם סיום ההצגה המשתתפות שואלות שאלות **הבהרה** קצרות והמורה משיבה תשובות ענייניות קצרות.

3. ניתוח הבעיה (10-15 דקות)

- המשתתפות מעלות הסברים בנוגע לגורמים לבעיה ולהשלכותיהם והצעות לניסוח מחדש של הבעיה על פי הבנתן, במידת הצורך. בדרך כלל רצוי שהנועצת עצמה תקשיב ולא תשתתף בדיון.
- המורה הנועצת מגיבה לדברים ששמעה וממקדת מחדש את הבעיה לאור הניתוח.

4. הצעות להתמודדות עם הבעיה (20 דקות)

- המשתתפות מעלות הצעות לפעולה או להתמודדות של המורה עם הבעיה שהציגה, ושוקלות את היתרונות והחסרונות בדרכי הפעולה השונות. בדרך כלל רצוי שהנועצת תקשיב ולא תשתתף בדיון.
- המורה הנועצת מגיבה להצעות שעלו.

5. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

המורה הנועצת מסכמת את התהליך שעברה במהלך היוועצות: איך הרגישה? באיזו מידה התהליך עזר לה? המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך בפעם הבאה?

היוועצות - מתווה שיחה • הנחיות למנחה

הקדמה:	5 דק'
הצגת המקרה והבעיה:	10-15 דק'
ניתוח:	10-15 דק'
דרכי התמודדות:	20 דק'
רפלקציה:	5 דק'
סה"כ:	כשעה

מטרתו של מתווה שיחה זה היא לאפשר למורה (המורה הנועצת) להציג לפני עמיתותיה בעיה או דילמה שהיא מתמודדת אתה ולחשוב יחד על דרכים לפתרונה.

ההיוועצות מאפשרת לקבוצה לסייע למורה הנועצת בהתמודדות עם הבעיה שהציגה, על ידי ניתוח מעמיק של הבעיה ועל ידי הצעת חלופות שונות ובחינתן, וכן לתמוך במורה בהתמודדותה. מסיבה זו חשובה מאוד אווירה פתוחה ותומכת, המשולבת בביקורת בונה.

מטרה נוספת היא לסייע לכל המשתתפות להעמיק את הבנת הסוגיה הנדונה ולהרחיב את מגוון החלופות הזמינות להן להתמודדות עם בעיה זו ודומות לה.

הכנות מוקדמות (לפני הדיון בצוות)

- הכנת המקרה להיוועצות חשובה ביותר, שכן היא תחילתו של תהליך הלמידה עבור המורה הנועצת. חשוב ללוות את הנועצת מראש בהגדרת הבעיה שהיא תעלה ובהכנת ייצוג שיאפשר למשתתפות לבצע ניתוח מעמיק שלה (ראו "קווים מנחים להכנת מקרה להיוועצות", עמ' 43). לעתים קורה שמורות, בייחוד כאלו שאינן מנוסות בתהליך, חוששות לחשוף את חולשותיהן ומבקשות לדון בבעיה שכבר נפתרה, או שהיא לא באמת בגדר בעיה עבורן. לכן חשוב להדגיש בפני המורה שההיוועצות נועדה לסייע בהתמודדות עם בעיה אמיתית שמטרידה אותה (ורצוי שתהיה רלוונטית גם למורות אחרות בצוות).
- הכנת הייצוגים להצגת הבעיה ועזרים נלווים, כולל אמצעים טכנולוגיים כמו מקרן ורמקולים.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, את המהלך המתוכנן ואת הקוד האתי בהתאם לאופן הייצוג של המקרה (אם למשל, ההיוועצות מבוססת סרט הוראה נשתמש בקוד האתי של צפייה בשיעור מצולם). באופן כללי, בכל היוועצות אפשר להיעזר בכללים הבאים:

כללי אתיקה להיוועצות

- אנו דנות במקרה כדי לסייע למורה הנועצת וללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר את ההוראה שלה.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבמקרה.
- אנו מבינות שהמידע שנקבל על המקרה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- כל הנאמר בינינו ביחס למקרה ולמשתתפים בו נשאר במפגש הלמידה.

דגשים למנחה

- יש להדגיש בפני המשתתפות שהמטרה המרכזית של המפגש היא לסייע לחברת צוות להתמודד עם בעיה או דילמה שמטרידה אותה.
- חשוב בפתירת המפגש לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שעורכים היועצות, כדי שהמשתתפות יידעו מה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- ניתן לערוך תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות.
- רצוי לחבר את המפגש ואת האירוע והבעיה הנדונים לדיונים קודמים שהיו בצוות ולנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.

2. הצגת המקרה והגדרת הבעיה (10-15 דקות)

- המורה הנועצת מציגה את המקרה לקבוצה, תוך שימוש בייצוגים עשירים ותיאור מפורט של מה שאירע ושל פרטים רלוונטיים להבנת הבעיה.
- המשתתפות שואלות שאלות הבהרה קצרות והמורה משיבה תשובות ענייניות וקצרות.

דגשים למנחה

- המטרה בשלב ההצגה היא לאפשר למשתתפות להכיר את הבעיה ופרטיה מנקודת מבטה של המורה הנועצת. לכן חשוב להשהות את ההערכה ואת ניתוח הבעיה.
- בשלב הראשון של ההצגה רק המורה הנועצת מדברת, ללא הערות או שאלות ביניים מצד המשתתפות או המנחה. כך תוכל הנועצת להציג את כל המקרה מתחילתו עד סופו מנקודת מבטה והמשתתפות האחרות יוכלו להתרכז בהקשבה.
- שאלות הבהרה הן שאלות קצרות שמכוונות להשלמת מידע חסר להבנת המקרה. כדאי להימנע בשלב זה משאלות הבהרה שלמעשה מציגות כבר ניתוח של הבעיה או חלופה להתמודדות.
- כאשר היועצות מבוססות על אירוע מצולם, חשוב שהמורה הנועצת תתאר את הרקע לאירוע ותגדיר את הבעיה או השאלה שלה לפני הצפייה, על מנת שהצפייה תהיה ממוקדת בבקשה של הנועצת. לאחר הצפייה בסרט, חשוב לאפשר למשתתפות לתאר מה הן ראו בסרט (ללא ניתוח או הערכה) בהתייחס לבעיה שהמורה הגדירה וזאת על מנת להרחיב את נקודות המבט ולייצר הבנה משותפת של ההתרחשות באירוע המצולם. בשלב התיאור, מומלץ שהמורה הנועצת תקשיב ושהיא תגיב רק לאחר ששלב התיאור יסתיים.
- כאשר היועצות מבוססות על אירוע מצולם, חשוב להזכיר למשתתפות את הקוד האתי לצפייה בשיעורים מצולמים לפני הקרנת הסרט. אפשר גם לחלק אותו למשתתפות (למשל, בצדו השני של דף המתווה).

3. ניתוח הבעיה (10-15 דקות)

- המשתתפות מעלות הסברים בנוגע לגורמים לבעיה ולהשלכותיהם והצעות לניסוח מחדש של הבעיה על פי הבנתן, במידת הצורך. בדרך כלל רצוי שהנועצת עצמה תקשיב ולא תשתתף בדיון.
- המורה הנועצת מגיבה לדברים ששמעה וממקדת מחדש את הבעיה לאור הניתוח.

דגשים למנחה

- מטרת שלב זה היא להעמיק את הבנת הבעיה ולאפשר למורה להכירה מנקודות מבט נוספות, ובמידת הצורך להציע ניסוח מחודש של הבעיה לאור התובנות של המשתתפות.
- בשלב הראשון, כשהמשתתפות מנתחות את הבעיה, כדאי להציע לנועצת רק להקשיב ולרשום לעצמה נקודות שהיא תרצה להתייחס אליהן בהמשך. הצעה כזאת יכולה לשחרר את הנועצת מהצורך להגיב מיד (ולעתים להתגונן), לאפשר לה הקשבה מלאה יותר ושהות לחשוב על הדברים שנאמרים ולבחור למה היא רוצה להתייחס וכיצד. בשלב השני יש לתת לנועצת להתייחס לדברי המשתתפות ללא הפרעה.

חלופות הנחיה

- ניסוח והסבר של הבעיה: סבב של המורות - כל אחת כותבת על דף לעצמה ואחר כך משתפת.
- בזמן האיסוף: אפשר לכתוב על הלוח את הניתוחים השונים שעולים.
- שיחה בזוגות לפני הסבב, בעוד המורה הנועצת עוברת בין הזוגות ומשוחחת כמה דקות עם כל זוג. במקרה כזה המורה המציגה יכולה להציג את ההסברים ששמעה במליאה.

4. הצעות להתמודדות עם הבעיה (20 דקות)

- המשתתפות מעלות הצעות לפעולה או להתמודדות של המורה עם הבעיה שהציגה, ושוקלות את היתרונות והחסרונות בדרכי הפעולה השונות. בדרך כלל רצוי שהנועצת תקשיב ולא תשתתף בדיון.
- המורה הנועצת מגיבה להצעות שעלו.

דגשים למנחה

- לשלב זה כמה מטרות: המטרה הראשונה היא לסייע למורה הנועצת בהתמודדות עם הבעיה שהציגה, על ידי הצגת חלופות שונות וניתוחן. מטרה נוספת היא העמקת הכלים והיכולות הפדגוגיות של כל המשתתפות בשיחה, על מנת לסייע להן להתמודד עם בעיות דומות בעתיד ולהעמיק את יכולת השיחה הפדגוגית שלהן כפרטים וכזוות.
- חשוב להקפיד שהחלופות המוצעות יהיו חלופות לפעולות שהמורה יכולה לעשות מעתה ולא פעולות שהייתה יכולה לעשות בדיעבד.
- מומלץ לקיים סיעור מוחות רחב בטרם בוחנים, מקבלים או פוסלים חלופה כזו או אחרת.
- בזמן הצעת חלופות על ידי המשתתפות, רצוי שהמורה הנועצת תקשיב ותרשום את הערותיה ללא התערבות בדיון. מומלץ לסכם (בעל פה או על הלוח) בכמה משפטים את ההצעות העיקריות שעלו, כולל סוגיות עקרוניות (או מערכתיות) שעולות ושכדאי לחזור אליהן בסוף המפגש או בפגישה אחרת.

חלופות הנחיה

- סיעור מוחות במליאה - איסוף של כמה הצעות, בחירה של שתיים-שלוש הצעות מרכזיות ודיון ביתרונותיהן ובחסרונותיהן.
- עבודה עם כרטיסיות בזוגות: המשתתפות מתחלקות לזוגות ועובדות עם כרטיסיות. בכל שלב הכרטיסיות עוברות בסבב - זוג אחד כותב הצעה לפעולה, הזוג הבא כותב את היתרונות הטמונים בהצעה זו, והזוג השלישי כותב את החסרונות בהצעה.
- באופן דומה ניתן לכתוב את ההצעות על כרזות גדולות, וכל משתתפת כותבת את הערותיה על ההצעות האחרות.

5. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המורה הנועצת מסכמת את התהליך שעברה במהלך ההיוועצות: איך הרגישה במהלך ההיוועצות? באיזו מידה התהליך עזר לה?
- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך בפעם הבאה?

דגשים למנחה

- המטרה המרכזית פה היא לבדוק כיצד המשתתפות - ובראשן המורה הנועצת - חוו את התהליך, ולחשוב על דרכים לשפר אותו בפעם הבאה (למשל, על ידי שינויים במתווה, קביעת כללי שיח).
- רצוי גם לזהות נושאים שנרצה לעסוק בהם בפעמים הבאות, ולבדוק אם יש מורה בצוות שרוצה להביא בעיה או דילמה לצוות על מנת להיוועץ.
- לאחר הפסקה או במפגש הבא ניתן לדון בסוגיה עקרונית או מערכתית שעלתה במהלך הדיון. אם עורכים דיון כזה, חשוב להפריד בינו לבין ההיוועצות עצמה. בהיוועצות הדיון מתמקד בהוראה של המורה הנועצת. בדיון המכליל, עוסקים במה שקורה בכיתותיהן של כל המורות בצוות.

חקר מקרה מצולם - מתווה שיחה

מטרתו של חקר מקרה מצולם היא לנתח אירוע הוראה מצולם ולדון בסוגיות עקרוניות שעולות ממנו - וזאת על מנת להעמיק את ההבנה של המשתתפות ביחס לתהליכי ההוראה והלמידה בכיתות, להרחיב את מרחב התמרון שלהן ולחדד את שיקול הדעת הפדגוגי שלהן.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מדוע נבחרו האירוע המצולם והסוגיות לדיון, כיצד יתנהל המהלך וכללי שיח (כולל, קוד אתי).

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

2. הצגת המקרה והגדרת הסוגיה או הבעיה (10-15 דקות)

- הקשר:** המנחה מציגה את הרקע לאירוע - כיתה, תחום לימוד, שלב בשנה, שלב בשיעור, מה קרה לפני כן וכדומה.
- הקרנת סרט** וחלוקת תמליל.
- הבהרת המקרה:** המשתתפות שואלות שאלות הבהרה לגבי פרטי מידע חיוניים להבנת המקרה.
- הגדרת הסוגיה או הבעיה:** המנחה מציבה שאלה או דילמה לדיון בעקבות האירוע.

3. תיאור (5 דקות)

המשתתפות מתארות את מה שראו ושמעו בסרט.

4. ניתוח הסוגיה או הבעיה (10-15 דקות)

המשתתפות מעלות הסברים לגבי הגורמים לסוגיה או לבעיה שהוגדרה והשערות לגבי השלכות אפשריות שלה. המנחה מסכמת את הניתוח ולעתים מגדירה מחדש את הסוגיה לאורו.

5. הצעות להתמודדות עם הסוגיה או הבעיה (20 דקות)

המשתתפות מעלות הצעות להתמודדות עם הסוגיה או הבעיה ושוקלות יתרונות וחסרונות שלהן.

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך בפעם הבאה? אילו שאלות או רעיונות העלה הדיון לגבי ההוראה שלנו? מה היינו רוצים לנסות בכיתות, במה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

חקר מקרה מצולם - מתווה שיחה • הנחיות למנחה

5 דק'	הקדמה:
10 דק'	הצגת המקרה:
5 דק'	תיאור:
15 דק'	ניתוח:
20 דק'	דרכי התמודדות:
5 דק'	רפלקציה:
כשעה	סה"כ:

המטרה של חקר מקרה מצולם היא לנתח אירוע הוראה מצולם ולדון בסוגיות עקרוניות שעולות ממנו - וזאת על מנת להעמיק את ההבנה של המשתתפות את תהליכי ההוראה והלמידה בכיתות, להרחיב את מרחב התמרון שלהן ולחדד את שיקול הדעת הפדגוגי שלהן.

אפשר לראות את המתווה "חקר מקרה מצולם" כמעין "היוועצות ללא המורה הנועצת" - המבנה הבסיסי של הצגת המקרה, שאלות הבהרה, ניתוח והעלאת דרכי התמודדות זהה בשני המתווים. ההבדל ביניהם נעוץ בנוכחותה של המורה המצולמת, שהיא הבעלים של האירוע ושל הסוגיה הנדונה, ולכן, כשהיא נוכחת, חשוב שהדיון יתמקד בצרכיה. **מסיבה זו, כשהמורה המצולמת חברה בצוות, מומלץ להשתמש במתווה היוועצות המבוסס על סרט הוראה ולא במתווה של חקר מקרה מצולם.** אם בכל זאת עובדים עם המתווה הזה כשהמורה המצולמת נמצאת בדיון, חשוב לקיים עמה תיאום ציפיות לגבי המהלך והסוגיה עוד בטרם מביאים את המקרה לדיון בצוות, ולאפשר לה להתבטא בכל אחד משלבי הדיון.

הכנות מוקדמות (לפני הדיון בצוות)

- בחירת אירוע מצולם לניתוח. אירוע מוצלח הוא אירוע אשר: (א) מעלה בעיה, דילמה או סוגיה פדגוגית שמעסיקה את המשתתפות (או ראוי שתעסיק אותן), (ב) מתכנס לגבולות יחסית ברורים (התחלה, אמצע וסוף), (ג) אורך ארבע עד שש דקות (או ניתן לערוך אותו כך שיתאים להצגה במסגרת הזמן הנתונה). כמובן, ניתן להיעזר בסרטים שקיימים במאגרי החומרים של המחוזות השונים ושל מו"פ השקפה. למידע נוסף ראו: "צילום, עריכה ועבודה עם וידאו" (עמ' 37); "קווים מנחים לשיחת הכנה עם המורה המצולמת" (עמ' 39); "משוב דיאלוגי לאחר צפייה בשיעור" (עמ' 41).
- הכנת תמליל, כולל פסקה המפרטת את הרקע לאירוע (כיתה, מקצוע, שלב בשיעור).
- הכרת האירוע ונסיבותיו, בין היתר כדי להיות מסוגלת לענות על שאלות הבהרה.
- הגדרת הסוגיה, הדילמה או הבעיה שתעמוד במרכז הדיון. סוגיה טובה היא סוגיה רלוונטית למשתתפות (כלומר, כזאת שהן נתקלות בה או בדומה לה בעבודתן), שנוגעת לשאלות פדגוגיות עקרוניות, שאין לה פתרון אחד פשוט ושיש לה ביטוי בולט בסרט.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מסבירה מדוע נבחרו האירוע המצולם והסוגיות לדיון וכיצד יתנהל המהלך, ומציגה את הקוד האתי.

דגשים למנחה

- בפתיחת המפגש חשוב לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שמקיימים פעילות של חקר אירוע מצולם, כדי שהמשתתפות יידעו למה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- אם המורות המשתתפות כבר התנסו במתווה כלשהו, אפשר להראות להן שההיגיון הבסיסי של שלבי החקר (צפייה-שאלות הבהרה-תיאור-ניתוח-חלופות) זהה בשני המתווים.
- רצוי לקשר בין המפגש והאירוע או הסוגיה הנדונים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.
- בשלב זה גם ניתן לעשות תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות: מה הן רוצות להשיג במפגש? מה הן מציעות כדי להתאים את המפגש (והמתווה) לצרכיהן?

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

2. הצגת המקרה והגדרת הסוגיה או הבעיה (10-15 דקות)

- הקשר:** המנחה מציגה את הרקע לאירוע - כיתה, תחום לימוד, שלב בשנה, שלב בשיעור, מה קרה לפני כן וכדומה.
- הקרנת סרט** וחלוקת תמליל.
- הבהרת המקרה:** המשתתפות שואלות שאלות הבהרה לגבי פרטי מידע חיוניים להבנת המקרה.
- הגדרת הסוגיה או הבעיה:** המנחה מציבה שאלה או דילמה לדיון בעקבות האירוע.

דגשים למנחה

- אפשר להפוך את הסדר ולהציג את הסוגיה לפני הצפייה בסרט, ואף לדון בה בקצרה כדי לעורר עניין בה.
- חשוב להציג רקע קצר לפני ההקרנה, כדי לסייע למשתתפות להבין את המתרחש (למשל, באיזו כיתה ובאיזה מקצוע צולם השיעור, מה קרה לפני האירוע המצולם וכיצד משתלב האירוע במהלך השיעור השלם, מה "בגדול" הולך לקרות בסרט). רצוי לחלק תמליל של הסרט.
- לאחר הצפייה ייתן למשתתפות זמן לשאול שאלות הבהרה קצרות. בהחלט ייתכן שבהיעדר המורה המצולמת יתעוררו שאלות שלא תדעו לענות עליהן. במקרה כזה, תוכלו להציע תשובה (או להעלות השערות) מתוך מה שאתן רואות בסרט ויודעות על כיתות לימוד. תוכלו גם להציע למשתתפות לדמיין מצב מסוים.
- אם נשאר די זמן לאחר שאלות הבהרה והגדרת הסוגיה, רצוי להקרין שוב את הסרט.

3. תיאור (5 דקות)

המשתתפות מתארות את מה שראו ושמעו באירוע.

דגשים למנחה

- התיאור קודם לניתוח, שקודם לבחינת דרכי ההתמודדות. חשוב להנחות את המשתתפות להשהות לשלב הבא פרשנויות של מה שקורה והצעות לדרכי פתרון.
- על מנת לחסוך זמן, רצוי לערוך סבב שבו כל אחת אומרת משפט מתאר אחד ("אני ראיתי ש...").
- מומלץ לבקש מהמשתתפות לעגן את הערותיהן בהתרחשויות קונקרטיות בסרט (כולל הצבעה על מספרי שורות בתמליל).

4. ניתוח הסוגיה או הבעיה (10-15 דקות)

המשתתפות מעלות הסברים בנוגע לגורמים לסוגיה או הבעיה שהוגדרה והשערות בדבר השלכות אפשריות שלה. המנחה מסכמת את ניתוח הסוגיה ולעתים מגדירה מחדש את הסוגיה לאורן.

דגשים למנחה

- מטרת שלב זה היא להעמיק בקרב הקבוצה את הבנת הסוגיה שנדונה, את גורמיה ואת ההשלכות שלה (מדוע היא בעצם בעיה?). חשוב להבין את הסוגיה בטרם ננסה לפתור אותה, ולכן יש לנסות להשתלט על הדחף (הטבעי) למהר ולהציע פתרונות או לספר "איך אני עושה את זה בכיתתי".
- רצוי לחבר את הניתוח לנושאים שזוהו בשלב התיאור: מדוע זה קרה? מה הניע את התלמיד? מה יכולות היו להיות הסיבות של המורה להגיב כפי שהגיבה?
- אפשר למקד בכמה נושאים ולתת למשתתפות לדון בזוגות או בשלשות.
- לעתים, ניתוח של סוגיה מוביל את הקבוצה להגדרה חדשה שלה (למשל, דיון שהתחיל בקושי של תלמיד מסוים יכול להפוך לדיון בקושי של המורה לזהות קשיים בהבנה של תלמידים בזמן אמת). במקרה כזה, נכון יהיה בסיכום של שלב הניתוח להגדיר מחדש את הסוגיה ולהסביר מדוע משנים אותה (בין היתר, כדי להדגיש את היכולת של הקבוצה להגיע יחד לתובנה החדשה).

5. בחינת חלופות להתמודדות (20 דקות)

המשתתפות מעלות הצעות להתמודדות עם הסוגיה ושוקלות יתרונות וחסרונות שלהן.

דגשים למנחה

- אפשר לקיים סיעור מוחות ולהעלות בו הצעות רבות לדרכי התמודדות, ורק אחריו לדון ביתרונות ובחסרונות של חלק מהן. בכל מקרה, חשוב להקפיד שיישאר זמן גם לשקילת היתרונות והחסרונות. המיקוד המומלץ בדיון אינו אם אסטרטגיה אחת טובה יותר מאחרת, אלא השאלה החשובה היא: לנוכח היתרונות והחסרונות, באילו תנאים תבחרו לנקוט דרך התמודדות מסוימת?
- מומלץ לחשוב על החסרונות כעל אתגרים שיש להתמודד אתם (במקום כסיבות לפסול את הרעיון). אפשר לשאול: כיצד אפשר לשנות את ההצעה כדי להימנע מהחסרונות שהוזכרו, או לפחות כדי למזער את נזקם הצפוי? איך ניתן לשפר אותה?

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות או רעיונות העלה הדיון בנוגע להוראה שלנו? מה היינו רוצות לנסות בכיתות ובמה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

דגשים למנחה

- כשם שרצוי לחבר אירוע או סוגיה לנושאים שהטרידו את חברות הקבוצה לפני המפגש, כך חשוב בסיכום המפגש לזהות נושאים שהקבוצה תרצה להמשיך לדון בהם במפגשים הבאים, או רעיונות שהמשתתפות ירצו לנסות בכיתה. אמנם חשוב להתמקד במהלך התיאור והניתוח במקרה קונקרטי, אולם בסופו של דבר חשוב לצאת מהאירוע הספציפי שהתרחש בכיתה של מורה אחרת ולהפיק ממנו לקחים שהולמים מקרים דומים שמתרחשים בכיתות של המשתתפות האחרות. לעתים, הכללה מסוג זה תדרוש מפגש נוסף, ובמקרה כזה אפשר במהלך הרפלקציה לסמן נושאים וסוגיות לדיון בהמשך. לפעמים נותר די זמן לניהול הדיון המכליל באותו מפגש. במקרה כזה, אפשר לשאול שאלות כגון:
- האם נתקלתי בכיתתי במקרים דומים למקרה המצולם? כיצד נהגתי? מה אני לוקחת מחקר המקרה לכיתתי?
  - כיצד הנסיבות בכיתות שלנו שונות מהנסיבות במקרה הנדון או דומות להן? מה ההשלכות המעשיות של ההבדלים בין המצבים עבור ההוראה שלנו?
  - אילו תובנות אנחנו מפיקות מהדיון?
  - על אילו שאלות היינו רוצות להמשיך לחשוב ולעבוד?

ניתוח תוצרי תלמידים – מתווה שיחה

המטרה הכללית של ניתוח תוצרי תלמידים היא להיטיב להבין את החשיבה של התלמידים כדי לשפר את ההוראה שלנו. התכונות זז, בליווי שהות, דיוק, עומק, שיתוף והתמקדות בנושא הנדון עשויה להניב תובנות שהמורה המתבוננת בעבודות תלמידיה לבדה תתקשה להגיע אליהן.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרות המפגש, את האופן שבו יתנהל, וכללי שיח (תזכורת קוד אתי).

כללי אתיקה לצפייה בתוצרי תלמידים

- אנו צופות בתוצרי התלמידים כדי ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרים.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים ספציפיים.
- אנו מבינות שהתוצרים שלפנינו הם חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות שהמורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם, נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה הנדונה נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה עמנו.
- כל הנאמר בינינו בנוגע לתוצרים נשאר במפגש הלמידה.

2. הצגת תוצרי התלמידים (10 דקות)

המורה המציגה מתארת את ההקשר של העבודות, מסבירה מדוע בחרה להציג אותן ומפרטת את ציפיותיה מהדיון. המשתתפות מתבוננות בתוצרים (עבודות, מבחנים, תשובות לשאלה, תרגיל מסוים ועוד), של תלמיד יחיד או של קבוצה של תלמידים.

3. שאלות הבהרה (5 דקות)

המשתתפות שואלות שאלות הבהרה קצרות והמורה המציגה משיבה תשובות קצרות וענייניות.

4. תיאור (5 דקות)

המשתתפות מתארות מה הן רואות בתוצרים בהתייחס לסוגיה שהעלתה המורה המציגה. המנחה מסכמת את הדברים שנאמרו, והמורה המציגה שבה ומגדירה את הסוגיה או הבעיה שבה יתמקדו בשלב הניתוח, ואת סוג העזרה שהיא מבקשת (למשל, עזרה בחשיבה על משוב מקדם לתלמיד או בחשיבה על תכנון יחידת ההוראה הבאה).

5. ניתוח (15 דקות)

- המשתתפות מעלות הסברים למה שנצפה, ומתארת השלכות אפשריות לכך. המורה המציגה מקשיבה.
- המנחה מסכמת את ההסברים השונים שעלו והמורה המציגה משתפת במחשבותיה ובתובנותיה.

6. חשיבה קדימה (15 דקות)

המשתתפות מעלות חלופות שונות להמשך המתמקדות בתחום אחד ושוקלות יתרונות וחסרונות של כל חלופה, למשל:

- עיצוב מטלה דומה בעתיד
- בנייה של יחידת ההוראה הבאה של המורה עם התלמידים האלה
- מתן משוב לתלמידים (תוכן ואופן; בכתב או בעל פה)

7. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המורה המציגה מתייחסת למה שהפיקה מהדיון, לתהליך, לרעיונות, ובמידת הצורך מעלה שאלות נוספות.
- המשתתפות מתייחסות לשאלות: מה למדנו? איך היה הדיון? כיצד נשפר את הדיון בפעם הבאה? במה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

ניתוח תוצרי תלמידים - מתווה שיחה • הנחיות למנחה

הקדמה:	5 דק'
הצגה:	10 דק'
שאלות הבהרה:	5 דק'
תיאור:	5 דק'
ניתוח:	15 דק'
חשיבה קדימה:	15 דק'
רפלקציה	5 דק'
סה"כ	כשעה

המטרה הכללית של ניתוח תוצרי תלמידים היא להיטיב להבין את החשיבה וההבנה של התלמידים כדי לשפר את ההוראה שלנו (ולא כדי להעריך או להעניק ציון). התכוונות זו, המלווה בשהות, דיוק, עומק, שיתוף והתמקדות בנושא הנדון, עשויה להניב תובנות שאינן מתאפשרות על פי רוב למורה המתבוננת בעבודות תלמידיה לבדה. בדומה לסרט, לתמליל או לסיפור, תוצרי תלמידים פותחים צוהר אל הנעשה בכיתה ומספקים עוגן עשיר ואותנטי לדיון בו.

מעבר למטרה הכללית, רצוי למקד את הדיון במטרה ספציפית. לדוגמה, "אנחנו כצוות דיברנו רבות השנה על כיצד עוזרים לתלמידים לפתור בעיות מילוליות במתמטיקה. על מנת לקדם את הדיון הזה ולהבין טוב יותר כיצד תלמידים ניגשים לבעיות הללו, הביאה לנו אחת מחברות הצוות דוגמאות נבחרות של תוצרי ההתמודדויות של התלמידים שלה עם בעיות מסוג זה".

הכנות מוקדמות (לפני הדיון בצוות)

- חשוב מאוד להכין את המהלך עם המורה המציגה כדי לתאם ציפיות, לוודא את הימצאותם של החומרים הנחוצים (למשל, הטקסטים הנלווים והמטלה עצמה), ולמקד בסוגיה שמטרידה את המורה.
- אפשר להביא תוצרים של כמה תלמידים כדי לשקף מגוון של התמודדויות עם אותה מטלה, או סדרת תוצרים של תלמיד אחד, שתשקף תהליך התפתחותי. אם התוצרים קשים לפענוח, למשל, כתב היד לא ברור, רצוי לצרף גם תמליל.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, כיצד יתנהל, וכללי שיח (תזכורת קוד אתי).

דגשים למנחה

- בפתיחת המפגש חשוב לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שמקיימים פעילות של ניתוח תוצרי תלמידים, כדי שהמשתתפות יידעו מה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- רצוי לחבר את המפגש ואת האירוע והסוגיה הנדונים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.
- בשלב זה גם ניתן לקיים תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות: מה הן רוצות להשיג במפגש? כיצד הן מציעות להתאים את המפגש (והמתווה) לצורכיהן?

כללי אתיקה לצפייה בתוצרי תלמידים

- אנו צופות בתוצרי התלמידים כדי ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרים.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים ספציפיים.
- אנו מבינות שהתוצרים שלפנינו הם חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות שהמורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם, נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה הנדונה נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה עמנו.
- כל הנאמר בינינו בנוגע לתוצרים נשאר במפגש הלמידה.

דגשים למנחה

- בהצגת התוצרים מומלץ להתייחס לנקודות הבאות:
- מיקום התוצרים בתהליך החינוכי: המטרות של יחידת הלימוד שבה הם נוצרו ושליביה המרכזיים (לפחות: מה קדם לתוצרים? מה מתוכנן בשלב הבא?)
- המטלה שניתנה לתלמידים וטקסטים נלווים
- פרטים חיוניים על הכיתה ועל התלמיד או התלמידים שתוצריהם נבחרו לניתוח (ומדוע נבחרו)
- ציפיות מהמפגש: התמקדות בסוגיה, בקושי או בדילמה שבגללם בחרה המורה המציגה להביא את התוצרים לצוות, ואיזה סוג של עזרה המורה מבקשת (ראו למשל חלופות בחשיבה קדימה)

3. שאלות הבהרה (5 דקות)

המשתתפות שואלות שאלות הבהרה קצרות והמורה המציגה משיבה תשובות קצרות וענייניות.

דגשים למנחה

- שאלות הבהרה הן שאלות קצרות שמכוונות להשלמת מידע חסר להבנת המקרה. כדאי להימנע בשלב זה משאלות הבהרה שלמעשה כבר מציגות ניתוח של הבעיה או חלופה להתמודדות.

4. תיאור (5 דקות)

- המשתתפות מתארות מה הן רואות בעבודות בהתייחס לסוגיה שהעלתה המורה המציגה.
- המנחה מסכמת את הדברים שנאמרו, והמורה המציגה מגדירה מחדש את הסוגיה או הבעיה שבה יתמקדו בשלב הניתוח, ואת סוג העזרה שהיא מבקשת.

דגשים למנחה

- התיאור קודם לניתוח שקודם לבחינת דרכי ההתמודדות. חשוב להנחות את המשתתפות להשהות לשלב הבא הערכה של מה שהן רואות והצעות לדרכי פתרון.
- מומלץ לקיים את שלב התיאור בסבבים מהירים כדי לשמור על קצביות ולאפשר לכולם להשתתף, אך את הדיון המעמיק במה שמתואר לשמור לשלב הניתוח.

5. ניתוח (15 דקות)

- המשתתפות מעלות הסברים למה שנצפה ומתארת השלכות אפשריות לכך. המורה המציגה מקשיבה.
- המנחה מסכמת את ההסברים השונים שעלו והמורה המציגה משתפת במחשבותיה ובתובנותיה.

דגשים למנחה

- המטרה של שלב הניתוח היא להבין את תהליכי הלמידה והחשיבה של התלמידים בטרם ניגשים לשיפור ההוראה. לכן מומלץ לשאול: מה היה יכול "לעבור לתלמיד בראש" בשעה שהפיק את התוצר הזה? (ולא: מה הפער בין התוצר המצוי לתוצר הרצוי על פי המחווה של המורה?) כשניצבים לפני תוצר לוקה בחסר, חשוב לפעול על פי עקרון החסד: לשיטתו של התלמיד, מדובר בתוצר ראוי, והאתגר שלנו הוא לפענח את ההיגיון שהנחה את התלמיד.
- התבוננות בעבודות תלמידים היא מעין פעולה של הקשבה לקולו של התלמיד. כשמקשיבים היטב אפשר לשמוע דברים שעוזרים להבין את התלמיד, לשפר את ההוראה ואף להתפתח כאנשי חינוך. שלושה סוגי הקשבה עשויים לבוא לידי ביטוי כאשר מנתחים עבודות של תלמידים: הקשבה מעריכה (מכוונת לביצוע מסוים ומבקשת להעריך את איכות הביצוע ביחס לאמות מידה נתונות), הקשבה פרשנית (מכוונת להבנת התלמיד עצמו, להלכי החשיבה שלו ולעמדותיו, מעל ומעבר למה שהמורה מנסה להפיק מן ההוראה) והקשבה מערערת (מכוונת להנחות יסוד שבתחום התוכן, בתפיסת ההוראה-למידה ובחינוך בכלל). לקריאה נוספת על סוגי ההקשבה, ראו "סוגי הקשבה בעת התבוננות בעבודות תלמידים" (עמ' 46).
- רצוי לחבר את הניתוח לנושאים שזוהו בשלב התיאור: מדוע זה קרה? מה הניע את התלמיד?

שאלות שעשויות לקדם את הניתוח

- מה מפתיע אתכם בתוצרים?
- מה הייתן רוצות לשאול את התלמיד שיצר את התוצר?
- מה מעסיק את התלמיד? עם איזו בעיה הוא מנסה להתמודד? באילו כלים ואסטרטגיות הוא נעזר?
- איך הבין התלמיד את המשימה? למה הוא מגיב?
- איך ננסח את כללי הפעולה המובלעים שלפיהם פעל התלמיד? מה היו השלבים המרכזיים בתהליך עבודתו?
- באיזה הקשר או באילו נסיבות היה התוצר הזה מתקבל כמצוין?

6. חשיבה קדימה (15 דקות)

המשתתפות מעלות חלופות שונות להמשך המתקדות בתחום אחד ושוקלות יתרונות וחסרונות של כל חלופה, למשל:

- עיצוב מטלה דומה בעתיד
- בנייה של יחידת ההוראה הבאה של המורה עם התלמידים האלה
- מתן משוב לתלמידים (תוכן ואופן; בכתב או בעל פה)

דגשים למנחה

- המטרה של שלב זה היא לבחון מעשית כיצד לשפר את ההוראה שלנו לאור התובנות שלנו לגבי תהליכי הלמידה והחשיבה של התלמידים.
- שלב החשיבה קדימה אמור להיבנות על התובנות של השלבים הקודמים, וכך גם הבחירה במה להתמקד. אם, למשל, עולה מהניתוח שניסוח המטלה הטעה את התלמידים, רצוי לנסח מחדש. לעומת זאת, אם רוב הדיון סב סביב אסטרטגיות בעייתיות של התלמידים, רצוי להתמקד במשוב הולם. בכל מקרה, חשוב שגם הניתוח וגם החשיבה קדימה יהלמו את הציפיות של המורה מהדיון ויאפשרו את העזרה שהיא מבקשת.
- אפשר לקיים סיעור מוחות ולהעלות מספר גדול של דרכי התמודדות, לפני שמתחילים לדון ביתרונות ובחסרונות של חלק מהן.
- רצוי שהדיון לא יתמקד בשאלה אם אסטרטגיה אחת טובה מאחרת, אלא בשאלה: לאור היתרונות והחסרונות, באילו תנאים תבחרו לנקוט דרך התמודדות מסוימת?
- מומלץ לחשוב על החסרונות כאתגרים שיש להתמודד אתם (במקום סיבות לוותר על הרעיון), באמצעות שאלה כגון: כיצד הייתן מציעות לשנות את ההצעה כדי להימנע מהחסרונות שצינו או לפחות כדי למזער את נזקם הצפוי? כיצד ניתן לשפר את ההצעה?

חלופות הנחיה

- בשלב זה מומלץ לבחור באחת מבין שלוש האפשרויות:
- עיצוב מטלה דומה בעתיד: לנוכח התגובה של התלמידים למטלה, כיצד נשפר אותה (או מטלה דומה) בפעם הבאה? למשל, אם התלמידים לא הבינו את ההנחיות, כיצד נבחר אותן?
- בניית יחידת ההוראה הבאה של המורה עם התלמידים הספציפיים: לאור האבחון שלנו לגבי מה התלמידים למדו, באילו אי-הבנות הם שרויים או אילו הרגלי חשיבה סיגלו לעצמם, מה צריכות להיות המטרות שלנו ביחידת הלימוד הבאה? כיצד נרצה לעצב אותה?
- מתן משוב לתלמידים: בעקבות הבנתנו את תהליכי הלמידה והחשיבה של התלמידים, והאבחון שלנו לגבי מה הם למדו והבינו, איזה משוב נרצה לתת להם? אפשר להכין משוב כתוב או לעשות הדמיה של שיחת משוב בעל פה. רצוי לשים לב לתוכן המשוב ולאופן מסירתו.

7. רפלקציה (5 דקות)

- המורה המציגה מתייחסת למה שהפיקה מהדיון, לתהליך, לרעיונות, ובמידת הצורך מעלה שאלות נוספות.
- המשתתפות מתייחסות לשאלות: מה למדנו? איך היה הדיון? כיצד נשפר את הדיון בפעם הבאה? במה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

דגשים למנחה

- המטרה המרכזית בשלב זה היא לבדוק כיצד חוו את התהליך המשתתפות, ובראשן המורה שהביאה את התוצרים, ולחשוב על דרכים לשפרו בפעם הבאה (למשל, על ידי שינויים במתווה, שיקולים בבחירת בחירת תוצרים, קביעת כללי שיח).
- רצוי לחשוב על נושאים לדיונים הבאים, ולבדוק אם יש מורה בצוות שרוצה להביא תוצרים לצוות כדי לנתחם.

חקר עקרונות הוראה - מתווה שיחה

המטרה של חקר עקרונות ההוראה היא להכיר, להבין ולבחון עקרונות פדגוגיים (למשל: "משוב מחולל למידה" או "תפקודי לומד") באמצעות התבוננות ביישומם של עקרונות אלה בפעילות ממשית בכיתות לימוד. זוהי בחינה כפולה: של העקרונות והתאמתם לצורכי המורות המשתתפות, ושל הפעילות בכיתה. תכלית נוספת של שיח מסוג זה היא פיתוח של שפה פדגוגית משותפת ומוסכמת בקרב צוות המורות.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מדוע נבחרו העיקרון או העקרונות וכיצד יתנהל המהלך, ומזכירה את הקוד האתי.

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

2. הכרה ראשונית של העקרונות (10 דקות)

הקבוצה מעיינת בעיקרון או בעקרונות שנבחרו. המטרה היא להכיר את העקרונות, לבחון אותם בצורה ביקורתית ולהעלות שאלות להמשך. בין היתר בוחנת הקבוצה את ההנחות שעליהן מבוססים העקרונות ואת יתרונותיהם של העקרונות, ודנה בקשיים הצפויים ביישומם בכיתות.

3. צפייה באירוע הוראה מצולם (10 דקות)

הקבוצה צופה בקטע מתוך שיעור מצולם במטרה לבחון את התאמתם ויישומם של עקרונות ההוראה.

4. תיאור (10 דקות)

המשתתפות מתארות את האופנים שבהם באו לידי ביטוי העיקרון או העקרונות שנבחנו.

5. ניתוח ודיון ביקורתי בעקרונות (20 דקות)

הקבוצה דנה ביתרונות ובחסרונות של העקרונות לאור מה שנצפה. על סמך האירועים שזוהו בשלב התיאור ניתן לשאול:

- איך קידמו את השיעור הביטויים המעשיים של העיקרון שנראים בקטע המצולם?
- אילו קשיים, בעיות ואתגרים נוצרו על ידי האופן שבו מומשו העקרונות?
- מה הייתן מציעות כדי לשפר את העיקרון ולהתאימו לצורכיכן?

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות יש לנו להמשך חקר עקרונות ההוראה? כיצד נרצה להמשיך לדון בהן?

חקר עקרונות הוראה - מתווה שיחה • הנחיות למנחה

הקדמה:	5 דק'
הכרת העקרונות:	10 דק'
צפייה בסרט:	10 דק'
תיאור:	20 דק'
ניתוח ודין בעקרונות:	5 דק'
רפלקציה:	10 דק'
סה"כ:	כשעה

המטרה של חקר עקרונות ההוראה היא להכיר, להבין ולבחון עקרונות פדגוגיים באמצעות התבוננות ביישומם של עקרונות אלו בפעילות ממשית בכיתות לימוד. זוהי בחינה כפולה: של העקרונות והתאמתם לצורכי המורות המשתתפות, ושל הפעילות בכיתה. תכלית נוספת של שיח מסוג זה היא פיתוח של שפה פדגוגית משותפת ומוסכמת בקרב צוות המורות.

הכנות מוקדמות (לפני הדין בצוות)

- בחירה מושכלת של עיקרון או של עקרונות שישמשו בסיס לדין. ממקורות רבים ניתן לשאוב השראה ורעיונות לעקרונות שראויים לבחינה על ידי הצוות: כתבות על עקרונות, גישות ואסטרטגיות הוראה בכתבי עת כמו הד החינוך, הנחיות והצעות לפעילות' ומאמרים אקדמיים. בחירת העיקרון או העקרונות תתבסס על מה שמעניין או מטריד את הצוות, ועל הערכת המנחה בדבר עקרונות העשויים לקדם את ההוראה של החברות בצוות זה. עם בחירת העקרונות חשוב לעבד את הטקסט שמציג אותם כדי שיתאים לחלוקה לחברות הצוות ולדין במפגש (מבחינת אורך, פירוט, שפה, רלוונטיות וכדומה).
- בחירה של אירוע פדגוגי מתאים לחקר העיקרון או העקרונות שנבחרו והכנתו לדין (פרטי הרקע, עריכת סרט או תיאור מקרה, תמליל, וכדומה).
- אם המורה המצולמת היא חברת צוות, חובה להכין אותה למפגש, הכנה הכוללת תיאום ציפיות לגבי מטרות המפגש ומהלכו, הסבר מה מצופה ממנה (למשל, הצגת הרקע לאירוע המצולם, מענה על שאלות הבהרה), וקבלת הסכמתה לשימוש בסרט לצורך הפעילות הזאת.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרות המפגש ומסבירה מדוע וכיצד נבחרו העיקרון או העקרונות וכיצד יתנהל הדין.

דגשים למנחה

- חשוב בפתירת המפגש לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שמקיימים פעילות של חקר עקרונות ההוראה, כדי שהמשתתפות ידעו למה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- רצוי לחבר את המפגש ואת העיקרון או העקרונות הנחקרים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.
- בפעילויות פיתוח מקצועי רבות נהוג להציג עקרונות הוראה בצורה סמכותית, ברוח של "כזה ראה וקדש". אם שוררת אווירה כזאת בצוות, אפשר להדגיש את העמדה ה**ביקורתית** של המתווה: אנחנו בוחנים את העקרונות ואת מידת ההתאמה והרלוונטיות שלהם למצבנו, לאור השיעור המצולם (ולא בוחנים את השיעור המצולם לאור העקרונות).
- בשלב זה גם אפשר לעשות תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות: מה הן רוצות להשיג במפגש? כיצד הן מציעות להתאים את המפגש (והמתווה) לצורכיהן?

1 למשל, נתיבים להוראה משמעותית בהוצאת המינהל הפדגוגי של משרד החינוך; תשעה עקרונות פדגוגיים להוראה משמעותית מאת שמעון אזולאי בהוצאת מכון ברנר וייס.

2. הכרה ראשונית של העקרונות (10 דקות)

הקבוצה מעיינת בעיקרון או העקרונות שנבחרו. המטרה היא להכיר את העקרונות ולבחון אותם בצורה ביקורתית, ולהעלות שאלות להמשך. בין היתר בוחנת הקבוצה את ההנחות שעומדות בבסיס העקרונות ואת יתרונותיהם של עקרונות אלה, ודנות בקשיים הצפויים במימושם בכיתותיהן.

דגשים למנחה

- המטרה בשלב זה היא להכיר את העקרונות היכרות ראשונית, לעורר סקרנות ולהציב שאלות להמשך. אין ציפייה להבין את העקרונות לעומק בעשר דקות. הדיון בעקרונות אינו מסתיים בשלב זה אלא נמשך לאחר הציפייה באירוע המצולם.
- העיון בעקרונות יכול להיעשות בזוגות, ולאחר מכן יתבקש כל זוג לשתף בתובנה או בשאלה.
- רצוי לסיים את השלב הזה בסיכום ביניים שסוקר כמה שאלות, תהיות או השערות שייבדקו בהמשך, על בסיס הדיון בסרט. למשל, אם המורות המשתתפות העלו השערה שהתלמידים יגיבו לעיקרון מסוים בצורה חיובית, הסיכום יהיה: "מעניין לראות אם אתן צודקות שהעיקרון הזה יתקבל בברכה על ידי התלמידים. בואו נראה אם אלה הם פני הדברים בסרט".

שאלות מכוונות לשלב זה

- מה מניחים מחברי העיקרון או העקרונות לגבי למידה, הוראה, תלמידים ומטרות החינוך?
- כיצד אמורים להיראות בכיתה העיקרון או העקרונות - הלכה למעשה?
- מה מוצא חן בעיניכן בעקרונות? אילו קשיים או אתגרים הם מציבים?
- אילו שאלות יש לכן ביחס לעקרונות והתאמתם לצורכיכן? האם חסר משהו בעקרונות?

3. צפייה באירוע הוראה מצולם (10 דקות)

הקבוצה צופה בקטע מתוך שיעור מצולם במטרה לבחון את התאמתם ויישומם של עקרונות ההוראה.

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להביןם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

דגשים למנחה

- חשוב להזכיר למשתתפות את הקוד האתי לצפייה בשיעורים מצולמים לפני הקרנת הסרט. אפשר גם לחלק אותו למשתתפות (למשל, בצדו השני של דף המתווה).
- חשוב להציג רקע קצר לפני ההקרנה כדי לסייע למשתתפות להבין את המתרחש (למשל, באיזו כיתה ובאיזה מקצוע צולם השיעור, מה קרה לפני האירוע המצולם וכיצד משתלב האירוע במהלך השיעור השלם, מה "בגדול" הולך לקרות בסרט). רצוי לחלק תמליל של הסרט.
- לאחר הציפייה יוכלו המשתתפות לשאול שאלות הבהרה קצרות.
- אחר שאלות הבהרה, ואם יש די זמן, רצוי להקרין את הסרט שוב.

4. תיאור (10 דקות)

המשתתפות מתארות את האופנים שבהם באו לידי ביטוי העיקרון או העקרונות שנבחנו.

דגשים למנחה

- התיאור קודם לניתוח, שקודם להערכה. חשוב להנחות את המשתתפות להשות לשלב הבא פרשנויות והערכה של מה שקורה.
- על מנת לחסוך זמן אפשר בשלב זה לקיים סבב שכל אחת אומרת בו משפט מתאר אחד ("אני ראיתי ש...").

5. ניתוח ודיון ביקורתי בעקרונות (20 דקות)

הקבוצה דנה ביתרונות ובחסרונות של העקרונות לאור מה שנצפה. על סמך האירועים שזוהו בשלב התיאור ניתן לשאול:

- באיזה אופן הביטויים המעשיים של העיקרון שנכחו בקטע המצולם קידמו לדעתכם את השיעור?
- אילו קשיים, בעיות ואתגרים חולל האופן שבו מומשו העקרונות?
- מהן הצעותיך לשיפור העיקרון ולהתאמתו לצורכיך?

דגשים למנחה

- שלב זה, שהוא למעשה ליבת המהלך, נועד לסייע למשתתפות להתחיל לגבש את עמדותיהן כלפי עקרון ההוראה, מתוך התבססות על יישומו בשיעור. המטרה היא להעלות ביקורת בונה: על ידי התמקדות בבעיות או בקשיים ניתן לשפר את העיקרון ולהתאימו לצורכי הקבוצה.
- רצוי להסתמך על נושאים או על אירועים שזוהו בשלב התיאור. מומלץ להתמקד בנושא אחד או בשני נושאים שהעסיקו את המשתתפות. המנחה יכולה להזכיר למשתתפות את הנושאים ולהציב שאלות שבוחנות אותם לעומק. למשל: מדוע זה קרה, להערכתך? כיצד מנסחי העיקרון היו ממליצים להתמודד עם האירוע? האם הייתה דרך אחרת להתמודד עם זה? אפשר להעלות כמה נושאים ולתת למשתתפות לדון בהם בזוגות או בשלשות.

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות יש לנו להמשך החקר של עקרונות ההוראה? כיצד נרצה להמשיך לעסוק בהן?

דגשים למנחה

- על פי רוב, חקר קבוצתי של עיקרון או של עקרונות של הוראה אינו מסתיים במפגש אחד. מומלץ לחזור לאותם עקרונות, על ידי שימוש באירועים מצולמים אחרים, במטרה להעמיק את הדיון ולבחון את העקרונות מזוויות ראייה נוספות. לשם כך, כדאי לסכם עם המשתתפות אילו שאלות, נושאים או אירועים הן רוצות לבחון במפגשי ההמשך.
- אם המורה המצולמת נמצאת בחדר, חשוב לתת לה הזדמנות לשתף בתחושותיה ולאפשר לה לתת לקבוצה משוב על האופן שבו דנו בשיעור שלה (אם היא רוצה בכך).

כלים וחומרי עזר נוספים

צילום, עריכה ועבודה עם וידאו

צילום בכיתה

- איפה ממקמים את המצלמה?
  - לא מול האור! עם הגב לחלונות...
  - בירכתי הכיתה - לקלוט כמה שיותר משתתפים, להפריע כמה שפחות. עדיף ליד נקודת חשמל.
- לאן מכוונים? מלמעלה למטה. רוצים לראות את התלמידים ולא את התקרה.
  - לוח, דלת, מורה ותלמידים - צורות ארגון הכיתה
- צילום סטטי או נייד?
  - מה מנסים לתפוס? עד כמה חשוב לעקוב אחרי דוברים?
  - כל תנועה עשויה להסיח את דעתם של המשתתפים ולהשאיר את המצלמה "נוכחת".
  - זום על הלוח - לא צריך לקרות בכל שנייה
- עלינו לוודא שהפעלנו את המצלמה, שהמיקרופון מחובר ועובד, שיש שטח דיסק במצלמה ושהסוללה טעונה.
  - במידת האפשר, מוסיפים מצלמה שפונה לכיוון ההפוך - אל התלמידים
  - כשמצלמים בטלפון יש לזכור:
    - הזום פוגע באיכות התמונה שנקבל - ולכן יש להמעיט בכך
    - חשוב לשמור על יציבות ולכן רצוי לקנות חצובה רגילה גבוהה ותופסן לטלפון
    - לוודא שיש שטח דיסק
    - אפשר לקנות micro-sd-card ייעודי ולהגדיר את המצלמה כך שהקבצים יישמרו על כרטיס הזיכרון ולא בטלפון
    - להגדיר את איכות הצילום - ככל שהרזולוציה גבוהה יותר גודל הקובץ שנוצר גדל. מספיק לצלם באיכות של 720.
- ואפשר גם להשתמש בהקלטת אודיו...

מה עושים בזמן הצילום?

- כדאי לנהל רישום של ההתרחשות סביבך כדי לעזור לעצמך להתמצא אחר כך בהקלטה (לצורך בחירה והכנה של קטע מתאים לדין בצוות וכן לשם מתן משוב דיאלוגי לאחר השיעור). כמו כן מומלץ:
  - לזהות מעבר בין פעילויות בשיעור - לפי זמן
  - לרשום ולצלם בטלפון חומרי עזר שמשמשים את המשתתפים
  - לשרטט את ארגון הכיתה - סדר הישיבה וזהות של "תלמידי מפתח" שיעזרו לכן להתמצא בהתרחשות בעת הצורך
  - לציין דברים שעשויים להיות לא מובנים מחוץ להקשר - בייחוד לגבי תלמידים או התרחשויות שלא נקלטים במצלמה

בחירת הקטע

- לפעמים זה ברור ומובחן, הקטע המעניין פשוט "קופץ לעין" תוך כדי השיעור.
- לפעמים לא קורה שום דבר "מסעיר". אז מתחילים לפרק...
- בוחרים בהתאם למטרות הספציפיות של הצפייה, הצוות והמורה, ובהתאם להבנות שלנו עם המורה המצולמת.
- נמנעים מקטעים מביכים עבור המצולמים.

- בוחרים קטע קצר יחסית - שיארוך בין ארבע לשבע דקות.
- קטע שעומד בפני עצמו - מספר סיפור עם התחלה, אמצע וסוף.
- מנסים לחתוך בנקודה טבעית להתרחשות.
- אם מחברים שני קטעים נפרדים - כדאי להוסיף שקופית שמתארת מה קרה "בין לבין".
- קטע טוב הוא קטע שמציג דילמות ומעלה שאלות הנוגעות להוראה, שמזמן אפשרויות לדין על הפרקטיקה, על המתרחש.
- מצרפים רקע, תמליל וחומרים ששימשו בכיתה - דפי העבודה של הכיתה, צילום לוח, עבודות תלמידים.
- חשוב לעשות את תהליך הבחירה וההכנה עם המורה המצולמת (ראו "קיום מנחים לשיחת הכנה עם המורה המצולמת", עמ' 39).

איך עורכים וידאו

- קודם כל מעבירים את הקובץ מהמצלמה למחשב.
- לא להיבהל אם לא שומעים סאונד - לפעמים צריך להפעיל נגן מדיה אחר: אפשר להשתמש ב-VLC Media Player <http://www.videolan.org/vlc>
- קבצים כבדים ניתן להמיר לפורמט חסכוני באמצעות תוכנת עריכה: אפשר להשתמש בתוכנה Freemake Video Converter <http://www.freemake.com/downloads> או Windows Live Movie Maker.
- כדי להכין תמלול אפשר להשתמש בתוכנה שמנגנת את הקובץ ברקע: free express scribe transcription <http://express-scribe.en.softonic.com/software> /היתרון של תוכנה כזאת הוא ביכולת להקליד בקובץ וורד בזמן ששולטים בקובץ השמע דרך מקשי ה-F כך שאין צורך לדלג בין חלונות. אפשר להאט את קצב הניגון ואז מספיקים להקליד אונליין כמעט.

קווים מנחים לשיחות הכנה עם המורה המצולמת לקראת דיון בצוות

חלק א - בחירת סוגיה

מטרות:

- יצירת אווירה נעימה מעודדת המזמינה המשך שיח
- שיתוף בתחושות לאחר הצילום ולקראת ישיבת הצוות
- בחירת סוגיה מתוך השיעור לדיון בישיבת הצוות

חשוב שחלק זה של ההכנה יתבצע סמוך למועד הצילום כדי לאוורר רגשות ותחושות בעקבות הצילום.

א. בדיקת "מה נשמע"

שיתוף בתחושות ובמחשבות של המורה לאחר הצילום. אמירה קצרה, מעודדת וכנה של הצופה (בדרך כלל, המורה המובילה) על השיעור. ניתן להתייחס לנושא השיעור אם מצאנו בו עניין אישי מיוחד, לאווירה הנעימה בין המורה לתלמידים, לשיתוף הפעולה של התלמידים ולכל דבר שיכול לסייע ליצירת תחושת ביטחון ומוטיבציה לקראת ההמשך.

מומלץ לקיים שיחת משוב דיאלוגי (ראו מודל לכך בעמ' 41).

ב. בחירת סוגיה לדיון בישיבת הצוות

בעקבות השיעור (שצולם) מעלה המורה המצולמת בעיות שמטרידות אותה ושהייתה רוצה להביאן לדיון בצוות. חשוב לתת ביטוי אישי למורה ולאפשר לה לבחור את הסוגיה, אך חשוב שתיבחר סוגיה שניתן לזהות ביטוי ומופעים שלה בשיעור, סוגיה מורכבת ומעניינת שהצוות כולו עשוי לצאת נשכר מהעיסוק בה. אפשר לשאול: למה הסוגיה חשובה לך? מדוע היא מעניינת? האם לדעתך הסוגיה רלוונטית לאנשים נוספים בצוות? מה נלמד מהדיון בה? ניתן להציע למורה סוגיות נוספות על זו שהציעה בעצמה: לשאול אם מעניין אותה להתבונן בתופעה כלשהי מתוך השיעור, לציין תופעה ששמנו לב אליה, שיכולה להיות רלוונטית לצוות כולו. כמובן, חשוב שהמורה תסכים לדון בסוגיה שאנו מציעים.

זכרו - השיעור והסרט הם של המורה המצולמת.

רצוי להגדיר את הסוגיה כבעיה, כקושי או כאתגר שהמורה המצולמת מבקשת להביא לפני הצוות להיוועצות.

חלק ב - בחירת מקטע בסרט והכנה לדיון בצוות

מטרות

- בחירת מקטע מתוך הסרט לצפייה בישיבת הצוות
- היערכות לישיבת הצוות, בחינת הסוגיה שנבחרה
- הפגת חששות, יצירת תחושה נינוחה לקראת הצפייה בצוות
- בחינת הסרט לאור מתווה השיחה הרלוונטי

בשלב זה מנסים לזהות בסרט מקטעים קצרים (עד 5 דקות) שניתן לזהות בהם ביטוי לסוגיה שבחרה המורה. את זיהוי המקטעים הרלוונטיים אפשר לערוך יחד (אם יש זמן), אך המורה המצולמת גם יכולה לצפות לבדה בסרט כולו ולהציע קטעים רלוונטיים. לחלופין, בהסכמת המורה המצולמת, המורה המובילה יכולה לצפות בסרט כולו לבדה ולהציע קטעים.

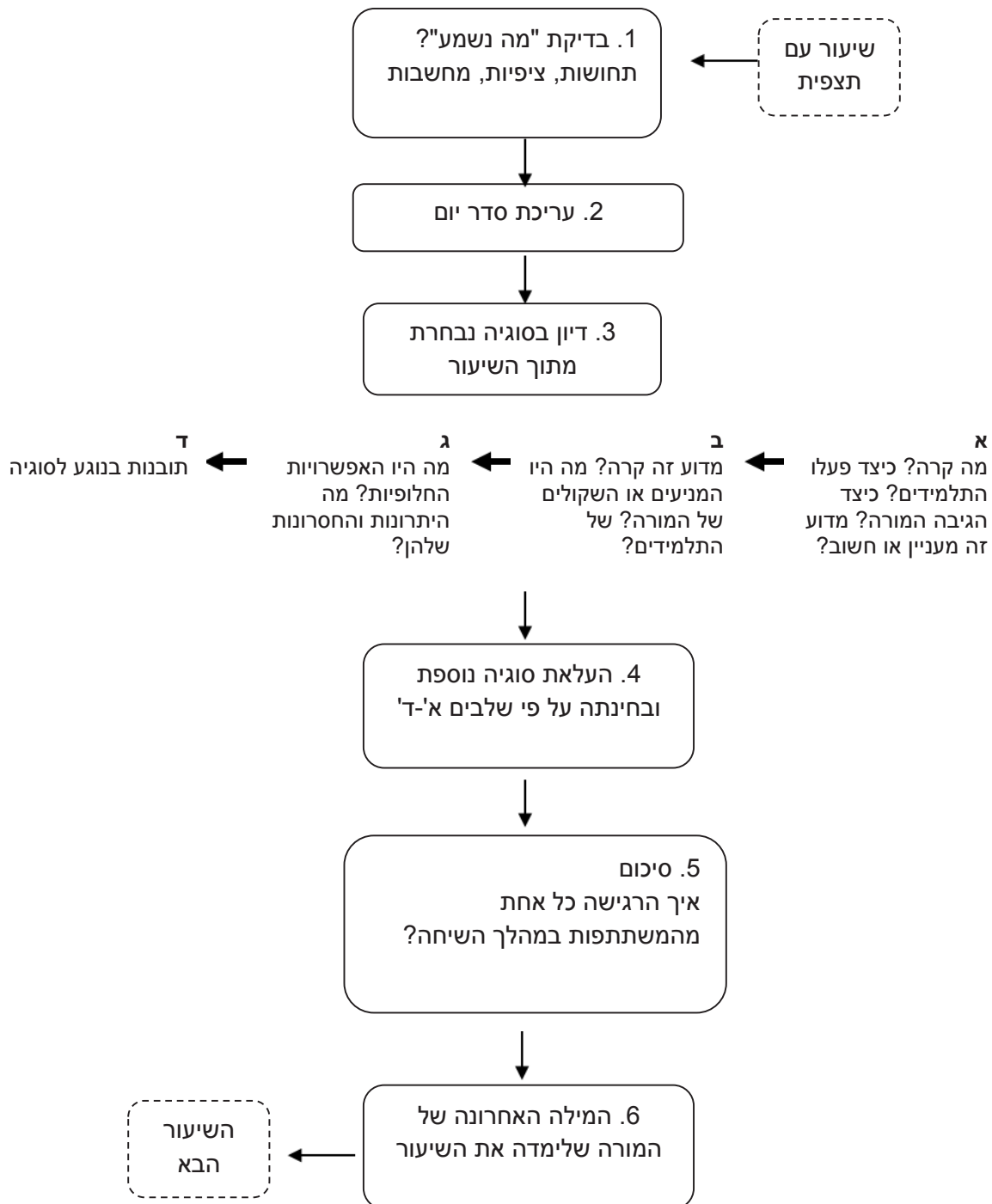
מתוך המקטעים המוצעים בוחרים יחד קטע אחד לדיון בישיבה (אפשר לבחור כמה קטעים ולקיים כמה דיונים בכמה ישיבות, אבל לא מומלץ לנתח יותר מסרט אחד בישיבה אחת). המטרה היא לבחור בסופו של דבר את הקטע שהמורה המצולמת מרגישה כלפיו הכי בנוח והמזמן את הדיון העשיר ופורה ביותר בסוגיה שמעסיקה אותה. לשם כך מומלץ לקיים את תהליך הבחירה לפי השלבים הבאים:

- צפייה חופשית בקטעי הסרט המוצעים ומתן מקום להערות חופשיות של המורה. ייתכן שזו הפעם הראשונה שהיא צופה בסרט זה ואולי גם הפעם הראשונה שהיא רואה את עצמה מצולמת כמורה.
- בחינה של משימות תיאור וניתוח שונות והתאמתן לסוגיה שהמורה בחרה ולקטעים השונים. מומלץ לדמות מהלך של תיאור וניתוח כפי שעשוי להתקיים בצוות: תיאור פעולות המורה, תיאור פעולות התלמידים, תיאור כללי של המתרחש בשיעור וכן שאלות, כגון: כיצד השפיעו פעולות המורה על התלמידים? כיצד השפיעו פעולות התלמידים על המורה? מדוע נהגה המורה כפי שנהגה ומדוע נהגו כך התלמידים?
- קבלת החלטה לגבי הקטע שיובא לצפייה ודיון בישיבת הצוות.
- לעתים, תוך כדי הצפייה בקטעי הסרטים עשויה לצוץ סוגיה אחרת שהמורה מעדיפה לדון בה. אפשר כמובן להחליף את נושא הדיון שיובא לצוות או לקבוע כמה דיונים באותו סרט.

משוב דיאלוגי בעקבות בשיעור

מטרתה של שיחת משוב דיאלוגי בעקבות שיעור היא ללמוד על ההוראה באמצעות בחינה משותפת של פרקטיקות הוראה. בחינה זו כוללת ניסיון משותף לפרש מה קרה בשיעור, לזהות בעיות והזדמנויות, להציע חלופות ולדון ביתרונותיהן ובחסרונותיהן. התהליך כולו נועד לפתח רגישות, פרשנות ושיקול דעת של המשתתפות בשיחה. שיחת משוב מוצלחת היא דיאלוגית במהותה, כלומר - היא מזמנת מפגש בין שתי נקודות הראות - של המורה הצופה ושל המורה שלימדה את השיעור.

שלבים בעריכת שיחת משוב דיאלוגי בעקבות שיעור:

פירוט שלבי המודל

בדיקת "מה נשמע" - כל שיחת משוב דיאלוגי תיפתח בתחושות המשתתפות לאחר התצפית. זאת הזדמנות לחלוק את ציפיות המשתתפות מהשיח.

עריכת סדר יום - קביעת "מסגרת" לשיחה על ידי הסכמה על סוגיות לדיון. מומלץ לבחור עד שתי סוגיות לדיון. סוגיות טובות הן סוגיות שניתן לזהות ביטויים שלהן בשיעור, שהן רלוונטיות לשתי המשתתפות בשיחה ובעלות פוטנציאל שינוי והתפתחות.

דיון בסוגיה נבחרת מתוך השיעור - הדיון בסוגיה ילווה באזכורים מתוך השיעור ובצפייה בקטעים מתוך השיעור (אם צולם) ויכלול את השלבים א'-ד'.

המודל המוצע מבוסס על ארבעה עקרונות מנחים:

- הדדיות** - לשיחה שותפות שתי עמיתות שוות מבחינת זכותן ויכולתן לתרום לתהליך מתוך ידע וניסיון, ללא קשר לתפקידיהן ולמעמדן בבית הספר. שתי העמיתות שותפות מלאות בתהליך של בחירת הסוגיות לדיון וכן בתהליך הדיון עצמו. כל אחת יכולה לשמש הן צופה והן נצפית.
- התמקדות בסוגיות** - העמיתות מתמקדות בסוגיה מורכבת ומעניינת, עם פוטנציאל לשינוי, שיפור והתפתחות, מתוך השיעור הנצפה. הן בוחנות אותה מהיבטים שונים בניסיון להבינה ולהציע חלופות להתמודדות עמה.
- עיון השיחה בייצוגים עשירים מהשיעור וביסוס טענות על עדויות מתוכם** - השיחה נעשית בליווי סרט של השיעור. העמיתות מתבססות על אירועים שהתרחשו בשיעור הנצפה, מאששות את טענותיהן ומצדיקות אותן באמצעות דוגמאות קונקרטיות מהשיעור. ניתן להשתמש במודל גם לשיחה בעקבות צפייה ללא צילום. במקרה זה חשוב שהצופה תתעד ככל יכולתה בכתב את השיעור במהלך הצפייה.
- מודעות לרגישויות ורפלקטיביות כלפי התהליך** - העמיתות מנהלות את השיחה מתוך מודעות לחולשות, לחוזקות ולקשיים זו של זו. לפני כל שיחה הן משתפות זו את זו בתחושות, בציפיות ובמחשבות הנוגעות לתהליך, ובסיום התהליך הן חולקות ביניהן את רעיונותיהן להמשך.

דגשים נוספים לניהול שיחת משוב דיאלוגי אחרי שיעור

- להמעיט בשיפוט ובהערכה - יש הבדל איכותי בין תגובה לרעיון לבין שיפוט של רעיון. שיפוט נוטה לסכם רעיון (רעיון טוב או רעיון פחות טוב), ואילו משוב דיאלוגי מפתח רעיון (האם חשבת על...? מה דעתך על...?)
- להרבות בשאלות - עדיף לשאול שאלה מאשר להעיר הערה.
- להקשיב - לנסות להבין את מחשבותיה, צרכיה ורצונותיה של העמיתה.
- לעצב את השיחה מנקודת מבטה של המורה שלימדה (המורה הנצפית) - לנסות "להיכנס לראש שלה" ולאפשר לה לבטא את עצמה. אין זה חשוב כיצד את היית פותרת את הבעיה; חשוב איך את יכולה לסייע לה לפתור אותה בדרכה שלה.
- לכוון את השיחה למה שניתן לשנות ולשפר - להעלות נקודות שהמורה שלימדה יכולה להתמודד עמן ולשפר אותן. "להזרים אנרגיה חיובית" על ידי התייחסות לדברים שאפשר לשנות ולחסוך בביקורת שמפנה לכיוונים שאינם בשליטתה.
- לעגן אמירות בדוגמאות - להימנע מ"תחושות בטן". בהיעדר דוגמה קונקרטית, ותרן על האמירה.
- לשמור על מתינות ועל איזון - להימנע מעומס הערות והארות. שתי סוגיות מהותיות הרלוונטיות למשוחחות הן די והותר.
- למצוא מקום ועיתוי מתאימים - עדיף לא להתחיל שיחת משוב דיאלוגי אם אין זמן לסיימה.
- לשוחח ולא להטיף - הטון הכללי של שיחה בין עמיתות צריך להיות כזה שמתאים לשתי חברות המשוחחות על רעיון שמעניין אותן. סקרנות ועניין הם שצריכים להוביל את השיחה.
- לאפשר למורה הנצפית לפתוח ולסכם - לשתף בתחושותיה, במחשבותיה ובתובנותיה לאחר השיעור והשיחה.

קווים מנחים להכנת "סיפור מקרה" להיוועצות

כשמורה מאתרת מקרה שהיא רוצה לקיים היוועצות עליו, על המנחה לעודד אותה לבצע תהליכי בירור ועיבוד עצמיים שלו בטרם הבאתו לצוות, ולהכינו כך שיאפשר למצות את הלמידה שהוא עשוי לזמן. להלן רשימה של נקודות שכדאי לשים לב אליהן בתהליך ההתאמה וההכנה של מקרה להיוועצות. ככל שהמקרה וההצגה יעמדו בקריטריונים הבאים, כך הם יזמנו היוועצות פורייה יותר.

בחירת המקרה

- מקרה המעסיק **כעת** את המורה הנועצת באופן אישי (אך לא באופן אישי מדי)
- מקרה ממוקד (אירוע מסוים בזמן, או כמה אירועים סביב אדם אחד)
- מקרה הניתן לתיאור עשיר ומוכן למשתתפות, רצוי באמצעות ייצוגים (כגון עבודת תלמיד, צילום שיעור, סיפור עשיר מלווה ציטוטים).
- מקרה המגלם בתוכו בעיה או דילמה שמעבר למקרה הפרטי.
- מקרה שניתן להבינו ולפרשו בדרכים שונות ולהציע לו פתרונות שונים.
- מקרה המעלה סוגיה שקשורה לעבודת המורה ונמצאת במרחב ההשפעה שלה.
- מקרה הרלוונטי למורות המשתתפות בהיוועצות.

הכנת תיאור המקרה

- תיאור ההקשר להתרחשות המקרה (מי, מה, מתי, איפה, מדוע)
- תיאור עשיר ככל האפשר של הפרטים הרלוונטיים, רצוי בלויית ייצוגים, כגון צילום או הקלטה של קטע משיעור או שיחה, ציטוטים (מהזיכרון) ועבודות תלמידים
- תיאור הפעולות, המחשבות והרגשות של המורה המציגה תוך כדי המקרה
- תיאור פעולות (רלוונטיות) של אחרים במקרה, ללא פרשנות בדיעבד
- סיום בשאלה או בהצגת בעיה או בהבהרה של מה מטריד את הנועצת ואיזו עזרה היא מבקשת, מתוך התכוונות לעתיד: "מה עלי לעשות בהמשך?" ולא - "מה הייתי צריכה לעשות בדיעבד?"

קווים מנחים לבחירה ולהכנה של ייצוג למתווה "ניתוח תוצרי תלמידים"

בחירת הייצוג (תוצר של תלמיד)

כדי לבחון את התאמת הייצוג (עבודה, מבחן, מחברת או תוצר אחר של למידת תלמידים) לניתוח משותף בצוות מומלץ לשקול את הנקודות הבאות:

- האם התוצר מעסיק ומעניין את המורה שמביאה אותו?
- האם התוצר עשוי לעניין את חברות הצוות האחרות (שישתתפו בדיון)?
- האם ניתוח התוצר אינו מחייב התמחות ספציפית בתחום הידע (לדוגמה, תהליך רכישת הקריאה) שאינה משותפת לצוות?
- האם ניתן ללמוד מהתוצר על דרכי החשיבה של התלמיד ועל תהליך הלמידה? (שאלון סגור או ציוני תלמידים פחות מאפשרים זאת)
- האם התוצר קריא?
- האם ניתן ללמוד ממנו על ההוראה בכיתה?
- האם הוא מאפשר לבחון את הסוגיה שמעסיקה את המורה (ממחיש אותה)?
- האם ניתן להבינו בדרכים שונות ולתת פתרונות מגוונים?
- האם הייצוג כולל רכיב השוואתי? האם יש דוגמאות מגוונות (של אותו תלמיד או של תלמידים שונים)?

אם הייצוג מתאים ל"ניתוח עבודות תלמידים" באופן חלקי, מומלץ לבחון: מה חסר בו? מה ניתן לבקש מהמורה כדי להתאים אותו? ולחלופין: אילו שינויים אפשר להכניס במתווה כדי להתאימו לתוצר ולמטרת הדיון? האם ניתן להשתמש באופן אחר בתוצר שהביאה המורה?

כשהמורה מציעה לדיון כמה עבודות (או תשובות) של תלמידים שונים שהתמודדו עם אותה משימה, מומלץ לבחור אחדות מראש על פי שיקולים כגון:

- מספר עבודות שלא מעמיס על הדיון
- עבודות שממחישות באופן מיטבי את היבטיה השונים של הסוגיה
- עבודות מגוונות שיש בהן רכיב השוואתי

הגדרת הסוגיה לדיון

מומלץ להגדיר מראש סוגיה, בעיה, קושי או אתגר שבהם יתמקד הדיון. חשוב לבחור סוגיה שהיא:

(א) מיוצגת בתוצר שמביאה המורה; (ב) מעסיקה או מטרידה את המורה.

כדי לסייע למורה לנסח את הסוגיה לדיון אפשר להיעזר בשאלות כגון:

- מה חשוב לך ללמוד מהעבודות? מה מעניין, מעסיק או מטריד אותך ביחס לעבודות התלמידים? מה הייתי רוצה להבין באמצעות העבודות על תהליכי הלמידה של התלמידים? על תהליכי ההוראה שלך?
- מה הפתיע אותך בעבודות האלה? מה היה שונה מהציפיות שלך? מה עורר בך סימני שאלה על תהליכי הלמידה-הוראה שהתרחשו? האם זיהית טעויות תלמידים שחוזרות על עצמן? טעויות יוצאות דופן?
- מה את רוצה לשאול על מגמות בתשובות התלמידים שאת מזהה?
- האם הייצוג ממחיש או מגלם את הסוגיה? אם לא: האם את רוצה לשנות את הסוגיה? האם יש ייצוג שממחיש באופן ברור יותר את הסוגיה?

הכנות נוספות לקראת הדין

חשוב להכין מראש את פרטי הרקע וההקשר של המשימה:

- לצרף את ההוראות המדויקות שניתנו לתלמידים
- להגדיר מה הייתה מטרת המשימה
- לתאר את תהליך ההוראה שקדם למשימה
- לתאר כיצד המורה הציגה לתלמידים את המשימה
- לציין אם בעבר ניתנו לתלמידים משימות דומות
- אם המשימה מלווה במחווה, אפשר להתייחס אליו אך לפעמים עדיף לא לחשוף אותו בשלב ראשון
- לצרף את הטקסטים שעליהם מבוססת המשימה (למשל את הסיפור שאליו מתייחסת המשימה)

למנחת הדין כדאי להתנסות מראש בביצוע המשימה שניתנה לתלמידים כדי להבין את מורכבותה ולבחון את השאלות הבאות:

- ממה מורכבת המשימה? איזה ידע ואילו מיומנויות היא דורשת?
- מהו מגוון הקשיים הצפויים במשימה?
- מהי המטרה שהמורה רצתה להשיג באמצעות המשימה?
- מה החלק העיקרי של המשימה?
- אילו תשובות ייתכנו למשימה (תשובות קבילות על פי ההיגיון, לא בהכרח ולא רק על פי המחווה המלווה את המשימה)?
- אילו מושגים ייחודיים לתחום הדעת צריך להכיר לקראת הדין במשימה זו?
- אילו פרשנויות שונות יכולות להיות למשימה?
- היכן יכולות להתעורר אי הסכמות בצוות במהלך הדין?

מומלץ לתכנן מראש את שאלות התיאור והניתוח שיופנו למשתתפות בדין באופן שיקדם את הבנת הייצוג ואת ההתמקדות בסוגיה.

סוגי "הקשבה" בעת התבוננות בעבודות תלמידים (ובכלל)

התבוננות בתוצרי תלמידים היא מעין פעולה של הקשבה לקולו של התלמיד. אם נקשיב היטב נוכל לשמוע דברים שיעזרו לנו להבין את התלמיד, לשפר את ההוראה ואף להתפתח כאנשי חינוך. מהי "הקשבה טובה"? להלן שלושה סוגי הקשבה,² העשויים לבוא לידי ביטוי כשאנו מנתחים עבודות של תלמידים (או מלמדים בכיתה, משוחחים עם עמיתים, מנחים דיון וכדומה). שלושת סוגי ההקשבה אינם סותרים או מבטלים זה את זה.

הקשבה מעריכה

הקשבה מעריכה מכוונת לביצוע מסוים ומבקשת להעריך את איכות הביצוע על פי אמות מידה נתונות. הקשבה זו מופעלת כשלמורה ברור מה הביצוע המצופה. היא בוחנת את העבודה ביחס לציפייה זו ומעריכה את הפער בין עבודת התלמיד לבין הסטנדרט המצופה, ועל פיו מנסה לנתח במה מתקשה התלמיד. הקשבה זו מסייעת לזהות כשלים, פערים או קשיים בהבנתו של התלמיד ולתכנן את המשך ההוראה בהתאם. (הקשבה מעריכה בהוראה בכיתה ובהנחיית מורים מלווה על פי רוב שאלות שהתשובות עליהן מוגבלות וידועות מראש. התשובות מוערכות כנכונות או לא נכונות ואינן משפיעות על מהלך ההוראה או ההנחיה המתוכנן מראש).

הקשבה פרשנית

הקשבה פרשנית מכאנת להבנת התלמיד עצמו. בעוד הקשבה מעריכה מתעניינת במידת ההלימה בין עבודת התלמיד לבין יעדי ההוראה, ההקשבה הפרשנית מתעניינת בהלכי החשיבה של התלמיד ובעמדותיו, מעל ומעבר למה שהמורה מנסה להפיק מן ההוראה. התבוננות זו מניחה שהתלמיד פעל בעבודתו בהיגיון מסוים ומבקשת לזהות היגיון זה. התבוננות זו מתעלמת לרגע מן הביצוע המצופה ומנסה להתחקות אחר כללי ההיגיון שעל פיהם הביצוע של התלמיד היה יכול להיחשב לביצוע ראוי. התבוננות זו מזמנת באופן מודע אפשרות לשקול נקודות מבט מגוונות ויכולה להביא להבנה עמוקה יותר של קשיים בלמידה ובהוראה ותכנון בהתאם לכך. (הקשבה פרשנית בהוראה ובהנחיה מלווה על פי רוב שאלות שלא כל התשובות עליהן ידועות מראש. פרשנות של תשובות בלתי-צפויות יכולה להוביל למהלך הוראה שונה מהמתוכנן).

הקשבה מערערת

הקשבה מערערת חלה על הנחות יסוד שבתחום התוכן, בתפיסת ההוראה-למידה ובחינוך בכלל. הקשבה זו נוקטת במודע נקודת מבט ביקורתית כלפי הנחות שבבסיס המטלה, הקריטריונים להערכה ואף יחידת הלימוד כולה. הקשבה כזאת מתעלמת לרגע מן המטרה שאליה כוונה המטלה או מן ההקשר שבו היא ניתנה כדי לחשוף באמצעות העבודה עצמה סתירות בין גופי ידע, עקרונות חינוכיים, דילמות, מסרים סמויים וכדומה. הקשבה מערערת יכולה להוביל לשינויים מהותיים בתפיסת ההוראה ובפרקטיקות הנגזרות ממנה.

2 בהשראת ברנט דיוויס: Davis, B. (1997). Listening for differences: An evolving conception of mathematics teaching. *Journal for Research in Mathematics Education*, 355-376.

שאלות לקידום שיח פדגוגי פורה

שאלות טובות שמקדמות למידה ומעמיקות הבנה הן:

- שאלות פתוחות
- מובילות לתשובות מגוונות
- מעצימות את המשתתפים לחפש הסברים ופתרונות
- מקדמות חשיבה ומעמיקות הבנה של כל צדדי הסוגיה
- אינן שיפוטיות

דוגמאות	סוגי שאלות לפי מטרה
<p>למה את מתכוונת ב...?</p> <p>מהו הרעיון המרכזי שלך?</p> <p>האם את אומרת ש...?</p> <p>תוכלי להביא דוגמה?</p> <p>במה זה שונה מ...?</p>	<p>שאלות ליצירת בהירות</p>
<p>מה הקשר בין... לבין...?</p> <p>מהי השערתך?</p> <p>איך תוכלי לחזק או לפסול את ההנחות?</p> <p>מה גורם לך להאמין, לחשוב, או לומר ש...?</p> <p>איך את יודעת? על סמך מה את אומרת ש...? איך הסקת ש...?</p> <p>מה יקרה אם...?</p> <p>דמייני ש... איך זה ייראה?</p> <p>איך זה היה נראה אילו זה היה "עובד"?</p>	<p>שאלות לבדיקת השערות ולאגור הנחות יסוד ויציאה מדפוסי חשיבה שגורים</p>
<p>מנין את יודעת זאת?</p> <p>מה לדעתך גרם ל...?</p> <p>למה את חושבת כך?</p> <p>על מה את מבססת את הטיעונים שלך?</p> <p>מה היה משנה את דעתך?</p> <p>איזו מטרה זה ישרת?</p>	<p>שאלות לבדיקת נימוקים וראיות</p>
<p>האם יש דרך אחרת או זווית אחרת להסתכל על זה?</p> <p>מי מרוויח מזה?</p> <p>אילו נקודות מבט נוספות יכולות להיות כאן?</p>	<p>שאלות לחקירת נקודות מבט ופרספקטיבות</p>
<p>אילו כיוונים נוספים כדאי לבדוק?</p> <p>מה ניתן לעשות בקשר לזה?</p> <p>מניסיונך בעבר במקרים דומים - מהן החלופות לפעולה?</p> <p>מה יקרה אם...?</p>	<p>שאלות להעלאת אפשרויות מגוונות</p>
<p>מה יכול לקרות?</p> <p>מה ההשלכות של...?</p> <p>איזו השפעה תהיה לזה?</p> <p>למה הסוגיה הזאת חשובה?</p> <p>מה עובד בסיטואציה הזאת? מה לא עובד? למה?</p>	<p>שאלות לבחינת השלכות ותוצאות של החלטה/פעולה/חלופה לפעולה</p>

דוגמאות	סוגי שאלות לפי מטרה
מתוך הדברים שעלו פה, איך הייתן מגדירות את...? על מה הסיפור לדעתכן? כיצד מה שעשינו כאן מתחבר ל...? איך הנושא [...] שעלה כאן מתבטא בכיתה שלכן? מה עוד אפשר לומר על הנושא [...]?	שאלות להכללה והמשגה - העמקת החשיבה מעבר למקרה הפרטי
מה הרגשת כאשר...? האם חווית תחושות כאלה בעבר? איפה זה "נוגע" בך?	שאלות המחברות לרובד הרגשי
מה יכול לתת את הכוח להמשיך למרות הקשיים? מה חיובי בסיטואציה? מה ניתן להרוויח מהמצב?	שאלות של חיבור לכוחות היחיד והקבוצה

חשוב להבחין בין שאלות שמעודדות חקירה משותפת של סוגיה לבין שאלות שהן המלצות לפעולה. שאלות כגון: "האם אינך חושבת שהיית צריכה ל...?"; "למה לא פעלת [כך וכך]...?"; אינן שאלות חקר שנועדו להעמיק חשיבה והבנה של הסוגיה, אלא למעשה עצות והמלצות "המחופשות" לשאלות. לעתים קרובות יש בשאלות מסוג זה גוון של שיפוטיות, גלויה או סמויה. בכל מהלך של דיון בקבוצה, חשוב להקפיד **למצות את שלב החקר לפני שעוברים להמלצות אופרטיביות ולבחינת חלופות לפעולה.** הצגה של המלצות לפעולה בשלב מוקדם מדי בדיון חוסמת את הלמידה ואת ההעמקה בהבנת הסוגיה הנדונה.